

1 Vypíši v této knize život krále Alexandra a Caesara, jenž přivodil Pompeiův pád, ale pro množství jejich činů, omezím celou předmluvu na prosbu k čtenářům, aby mě nehaněli, nebudou-li vyprávět všechny události, ani tak, že bych nějaký z proslulých příběhů dopodrobna vypracovával, nýbrž tak, že si většinou povedu stručně. Vždyť nepíši historii, nýbrž životy, a v nejznamenitějších skutcích se nejeví tak veskrze zdatnost a zbabělost, ale často nepatrný skutek, výrok, žert ozřejmí povahu lépe než bitvy s tisíci a tisíci mrtvých, největší řady vojsk a dobývání měst. Jako se tedy snaží malíři zachytit podobu z obličejů a z tvarů očí a jejich okolí, kde se jeví povaha, a o ostatní části těla se pramálo starají, tak také je třeba dovolit mně, abych se spíše ponořoval do projevů duše a těmi charakterizoval život každého jednotlivce a abych veliké činy a zápasy ponechal jiným.

2 Uznává se všeobecně, že Alexandr byl rodem po otci Hé-raklův potomek, protože pocházel od Karana, po matce potomek Aiakův od Neoptolema. A vypráví se, že se Filippos zamiloval do Olympiady na Samothráce — sám byl tenkrát ještě mladíček a ona sirotek bez rodičů — a že si pak naklonil jejího bratra Arybdu a spojil se s ní sňatkem.

I zdálo prý se nevěstě noc předtím, než byli spolu uzavřeni do manželské ložnice, že se ozval hrom a do jejího života udeřil blesk. Po této ráně prý vzplanulo veliké světlo, potom se rozštěpovalo na plameny, jež se nesly na všechny strany, a rozptýlilo se. Filippos však měl později po sňatku ve snu vidění, že tiskne na život své ženy pečeť; a rytina té pečeti měla, jak myslel, obraz lva. Ostatní věštci se na to vidění dívali s nedůvěrou, že prý je Filippovi třeba mít se v manželských věcech co nejpřísněji na pozoru. Ale Aristandros z Telméssu řekl, že je Olympias těhotná — neboť nic prázdného se prý nepečetí; a že porodí syna prudké a lví povahy.

Byl prý také jednou spatřen had, jenž ležel natažen podél těla spící Olympiady, a to prý především oslabovalo Filippovu lásku

a projevy něžnosti, takže k ní pak už ani často nedocházel, aby u ní spal — ať už proto, že dostal strach před nějakými čarami proti své osobě a před kouzly té ženy, ať proto, že se zdržoval styku, poněvadž obcovala s vyšší bytostí. Ale vypráví se o tom ještě něco jiného. Všechny ženy v tamějších krajinách jsou oddávna oddány orfickým mystériím a Dionýsovým orgiím — proto také mají příjmení „klódóny“ a „mimallony“ — a napodobují v mnoha věcech Édónky a Thrákyně v končinách pohoří Haimu — od toho se také, jak se zdá, dostalo tomu nemírnému a přepjatému uctívání bohů jména „thréskeia“. A Olympias více než jiné měla v oblibě ty stavy posedlosti, poněkud barbarským způsobem stupňovala boží zanícení a vláčela s sebou na slavnostní shromáždění velké ochočené hady, a ti se často vynořovali z břechťanu a z mystických opálek, ovíjeli se kolem thýrsů žen i věnců a děsili muže.

3 Nicméně prý poslal Filippos po tom zvláštním úkaze Chairóna z Megalopole do Delf a ten mu přinesl věštbu, v níž bůh přikazoval, aby obětoval Ammónovi a toho boha aby nejvíce uctíval. Filippos prý ztratil jedno oko, jímž šterbinou ve dvou letech vyslidil, jak ten bůh v podobě hada souloží s jeho ženou. A když Olympias, jak vykládá Eratosthenes, vyprovázela Alexandra na válečnou výpravu, pověděla prý mu mezi čtyřma očima o jeho tajemném zplození a vyzývala ho, aby byl svým smýšlením hoden svého původu. Ale jiní vyprávějí, že prý to s rozhořčením odmítala a říkala: „Cožpak mě nepřestane Alexandr osočovat u Héry?“

Alexandr se tedy narodil šestého dne měsíce hekatombaiónu, jemuž Makedoňané říkají lóos, v den, kdy byl zapálen chrám Artemidy Efeské. Na tu věc udělal Hégésias z Magnésie vtip, jenž by byl svou studeností mohl onen požár uhasit: není prý nic divného, že ten chrám shořel, když byla Artemis zaměstnána při Alexandrově porodu. Ale mágové, kteří právě pobývali v Efesu, pokládali nehodu chrámu za znamení nové nehody a pobíhali sem tam, bili se do tváří a volali, že tento den zplodil neštěstí a velikou pohromu pro Asii. Filippos, jenž právě dobyl Poteidaie, dostal současně tři zprávy: první, že Parmenión ve velké bitvě porazil Ilyry; druhou, že jeho kůň dobyl o závoděch v Olympii vítězství; a třetí, že se narodil Alexandr. Když se nad těmi zprávami, jak je přirozeno, radoval, zvýšili ještě jeho

hřdost věštcové: ti vykládali, že hoch, jehož narození se událo současně s třemi vítězstvími, bude nepřemožitelný.

4 Vzhled jeho těla znázorňují nejlépe sochy vytvořené Lysippem; jím jediným si také přál být vypodobňován, neboť co později mnozí z jeho nástupců i mnozí z přátel napodobovali, totiž přímé držení krku, jenž byl poněkud nachýlen k levé straně, a vlahost očí, to tento umělec přesně zachoval. Ale když ho Apelles maloval s bleskem v ruce, nevyjádřil věrně barvu jeho pleti, nýbrž učinil ho tmavějším a zašpiněným. Ale on byl, jak vyprávějí, bílý, a ta bělost měla růžový nádech, hlavně na prsou a obličej.

V Aristoxenových Pamětech jsme četli, že jeho kůže vydávala příjemný pach a vůně opřádala ústa i celé tělo, takže se jí plnilo jeho spodní šatstvo. Příčinou toho byla asi tělesná směs, jež byla velmi teplá a ohnivá, neboť vůně vzniká tím, že se vlhkost horkem vaří, jak soudí Theofrastos. Proto také suché a ohněm prosyčené krajiny vydávají nejvíce libých aromatických látek. Slunce totiž vytahuje vlhkost, jež jako látka rozkladu má v tělech převahu. Ale u Alexandra působila tělesná horkost, jak se zdá, sklon k pití a vznětlivosti.

Dokud byl ještě hochem, projevovala se ovšem u něho zdrženlivost — neboť ačkoli byl jinak výbušný a zprudka se dával unášet, smyslnými požitky se těžko vzrušoval a přistupoval k takovému věcem s velikým klidem — a v jeho ctízádnosti byla hrdost a ušlechtilost neúměrná jeho mládí. Nemiloval totiž slávu v žádné z jejich podob na rozdíl od Filippa, jenž se krasořečnický pyšnil obratností v řečnění a svá vozatajská vítězství v Olympiirazil na své peníze. Avšak Alexandr, když ho lidé z jeho družiny zkoušeli a tázali se, zda by chtěl v Olympii závodit v běhu — byl totiž dobrý běžec —, dokonce odpověděl: „Ano, kdyby měli být mémi soupeři králové.“ Zdá se, že měl vůbec nechut k atletům. Ačkoli uspořádal velmi mnoho závodů, nejen pro tragédie, přístce a kitharódy, ale i pro rapsódy, a také všelijaké honby a šermířské zápasy, neurčil nikdy s nějakým patrnějším zájmem cenu ani pro pěštní zápas, ani pro pankration.

5 Když přišli od perského krále vyslanci a Filippos nebyl přítomen, Alexandr je hostil a důvěrně se s nimi stýkal a podmanil si je i svou přívětivostí i tím, že nekladl dětinské nebo bezvýznamné otázky, nýbrž vyptával se na délku silnic a na cestu

do vnitrozemí a na samého perského krále, jak schopný je válčit a jaká je síla a moc Peršanů, takže se vyslanci divili a soudili, že pověstná zdatnost Filippova je pouhé nic proti energii toho chlapce a proti jeho schopnosti k velikým činům.

A věru, kdykoli přišla zpráva, že Filippos dobyl nějakého významného města nebo zvítězil v nějaké proslulé bitvě, nijak radostně nezářil, když to slyšel, ale říkával svým druhům: „Hoši, otec sebere všechno předem a mně nezanechá ani jediný velký a skvělý čin, který bych mohl vykonat s vámi.“

Poněvadž totiž nehorlil pro rozkoš ani pro bohatství, nýbrž pro statečnost a slávu, myslil, že čím více přijme od otce, tím méně bude moci zdárně provést sám. A protože se domníval, že se vzrůstem říše všechny činy na sebe strhává Filippos, chtěl od něho obdržet vládu plnou nikoli peněz, ani přepychu a požitků, nýbrž zápasů, válek a činů uspokojujících jeho ctižádost.

Jak je přirozené, péčí o něho se zabývalo mnoho pěstounů, vychovatelů a učitelů, jak se jim říkalo, ale nade všemi stál Leonidas, muž povahově přísný, spřízněný s Olympiádou. Sám se nijak nevyhýbal názvu „vychovatel“, poněvadž v sobě obsahuje krásnou a skvělou činnost, ale ostatní ho pro jeho vážnost a příbuzenský vztah nazývali Alexandrovým pěstounem a správcem. Úlohu vychovatele a tento název si přivlastňoval Lysimachos, rodem z Akarnánie. Nebyl právě příliš vzdělaný, ale že sebe nazýval Foinikem, Alexandra Achilleem a Filippa Péleem, byl oblíben a zaujímal druhé místo.

6 Když přivedl Filonikos Thesalský koně Búkefalu, aby jej za třináct talentů prodal Filippovi, sešli na rovinu toho koně vyzkoušet. Zdálo se, že je jankovitý a zcela nepotřebný, neboť nepřipouštěl k sobě jezdce a nesnášel hlas nikoho z Filippovy družiny, ale proti všem se vzpínal. Filippos se horšil a kázal ho odvést, že je docela divoký a nezkrotný, a tu řekl Alexandr, jenž byl při tom: „Jakého koně to ztrácejí, poněvadž s ním nedovedou pro nezkušenost a strach zacházet!“

Filippos nejprve mlčel, ale když se Alexandr svými poznámkami častěji vměšoval a byl velmi rozčilený, pravil mu: „Co ty haníš starší muže, jako bys měl více rozumu a dovedl s koňmi lépe zacházet?!“

„S tímhle alespoň bych pořídil lépe než kdo jiný,“ odpověděl Alexandr.

„A nepofidiš-li, jak odpykáš svou opovážlivost?“

„Při Diovi, zaplatím, co ten kůň stojí!“

Štrhl se smích, potom uzavřeli úmluvu o těch penězích, a Alexandr ihned přiběhl ke koni, přejal otěže a obrátil ho proti slunci — patrně totiž pozoroval, že se kůň plaší, vidí-li před sebou padat a tam se zmitat svůj stín. Klusal kousek vedle něho, přitom se ho pokoušel poplácáváním uklidnit, a když viděl, že v něm narůstá odvaha a ohnivost, odhodil v tichosti plášť, vyšvihl se a bezpečně se na něm usadil. A přitáhl otěžemi udidlo, přidržel je chvíli bez bití a aniž trhal uzdou; ale když viděl, že kůň se již nechová hrozivě a plane touhou běžet, popustil a pak ho již hnal, přičemž zcela odvážně pokřikoval a pobízel jej nohou.

Ve Filippově družině byla nejprve úzkost a ticho. Ale jakmile obrátil a pyšně a radostně zamířil přímo k nim, ostatní všichni zajásali, otec však prý dokonce radostí zaslzel, a když sestoupil z koně, polbil ho na hlavu a řekl prý: „Synu, hledej si království sobě rovné; Makedonie ti nestačí.“

7 Poněvadž Filippos pozoroval, že je Alexandr nepoddajné povahy, umínil-li si nedat si něco vnutit, ale že ho lze poučením snadno vést k tomu, co je třeba, pokoušel se sám působit na něho spíše rozumovými důvody než rozkazy, a poněvadž učitelům hudby a předmětů všeobecného vzdělání tak docela nedůvěřoval v jejich vedení a výchově, v domnění, že je k němu třeba většího studia a že to podle Sofokla

je dílo mnohých otěží a kormidel,

poslal si pro nejslovutnějšího a nejučenějšího ze všech filozofů, Aristotela, jemuž zaplatil za vyučování krásný a čestný honorář, neboť Stageiru, město, z něhož Aristoteles pocházel a jež on sám zpusťoval, opět osídlil a ty z občanů, kterým se podařilo prchnout anebo kteří otročili, uvedl opět do jejich domovů. K vyučování a pobytu jim vykázal svatyni nymf u Miezy a tam podnes ukazují Aristotelova sedadla a stinné proměny.

Zdá se, že byl Alexandr Aristotelem vyučen nejen v etice a politice, ale že se také zúčastnil tajných a hlubších přednášek, jež jeho žáci nazývali zvláštním jménem akroamatickými a epoptickými a jež nevynášeli na veřejnost, neboť když již Alexandr přešel do Asie a dovedl se, že Aristoteles uveřejnil něja-

ké výklady o tom knižně, píše mu zcela otevřeně o filozofii dopis tohoto znění:

„Alexandr přeje Aristotelovi mnoho štěstí. Neučinil jsi dobře, žes uveřejnil své akroamatické výklady, neboť čím my budeme vynikat nad ostatní, stanou-li se ty výklady, z kterých jsme nabyli vzdělání, obecným majetkem všech? Já bych raději chtěl vynikat v znalostech týkajících se nejvyšších věcí než mocí. Buď zdrav!“

Aristoteles konejši tuto jeho ctižádost a hájí se ohledně oněch přednášek, že prý jsou sice uveřejněny, ale přece nejsou uveřejněny. A opravdu je jeho *Metafyzika*, jež neposkytuje užítka vyučování a škole, napsána vůbec jen pro poučení lidí s důkladným vzděláním.

8 Také k zálibě pro lékařství podnítil, jak myslím, Alexandra spíše Aristoteles než kdo jiný. Měl totiž nejen rád lékařskou teorii, ale také přispíval svým přátelům v nemocích a nařizoval všelijaké způsoby ošetřování a tak jí říkával, si vzal v Aristotelově kritické úpravě — říká se jí „*Ilias v narthéku*“ — a měl ji stále se svou dýkou pod poduškou, jak zaznamenal Onésikritos. Poněvadž však se mu v nitru Asie nedostávalo jiných knih, nakázal Harpalovi, aby mu nějaké poslal. A on mu poslal knihy Filistovy, četné tragédie Euripidovy, Sofoklovy i Aischylovy a dithyramby Telestovy a Filoxenovy.

Aristotela zpočátku ctil a měl ho, jak sám říkával, neméně rád než svého otce, protože prý se mu zásluhou otcovou dostalo života, ale zásluhou učitelovou vyššího života; později však k němu pojal určitou nedůvěru. Sice mu nijak neublížil, ale jeho projevy přízně už nebyly tak prudké a vroucné, a to dokazovalo, že se mu odcizil. Ale zápal a touha po filozofii, jež mu byly vrozeny a od dětství s ním vyrostly, nevyrchaly z jeho duše, jak dokazuje pocta prokázaná Anaxarchovi, padesát talentů poslaných Xenokratovi a vyznamenání, jehož se dostalo Dandamidovi a Kalanovi.

9 Když byl Filippos na výpravě proti Byzantským, bylo Alexandrovi teprve šestnáct let, ale zanechali ho v Makedonii jako správce vlády a královské pečeti. A tehdy pokořil odpadlé Mady, zmocnil se jejich města, barbary vyhnal, město osídlil obyva-

telstvem smíšeného původu a nazval je Alexandropolí. U Chaironeie se osobně zúčastnil bitvy proti Řekům a první vnikl do „Svaté čtyř“ Thébanů. Ještě za nás se ukazoval u Kefisu starý dub zvaný Alexandrův, u něhož tenkrát rozbil stan; a nedaleko od něho je hromadné pohřebiště Makedoňanů.

Proto Filippos, jak je přirozené, svého syna velice miloval, takže se dokonce radoval, nazývali-li Makedoňané Alexandra králem a Filippa vrchním velitelem. Ale různice v rodině, vzniklé jeho novým sňatkem a milostnými pletkami, při nichž království jaksi sdílelo neduhy ženské komnaty, byly pramenem četných výtek a velikých sporů, a prudkost Olympiady, ženy žárlivé a vášnivé, je ještě zvěšovala, neboť popouzela Alexandra.

Nejzjevnější příčinu roztržky poskytl Attalos při sňatku Kleopatry, již si Filippos přivedl do domu, když se přes svůj věk zamiloval do této velmi mladé dívky. Attalos, její strýc, při pitce vybízel Makedoňany, ať si od bohů žádají, aby Filippos zplodil s Kleopatrou manželského syna — dědice království. Byl už opilý.

Nad tím se Alexandr rozlilil, zvolal: „Mě pokládáš, ty ničemo, za bastarda?“ a hodil po něm číši.

Filippos tasil meč a povstal, aby se na něj vrhl, ale naštěstí pro oba dva ve vzteku a opilosti klopýtł a padl.

A tu pravil Alexandr výsměšně: „Tenhle člověk, mužové, se chystal přejít z Evropy do Asie, a zatím leží natažen, když měl přejít od lehátka k lehátku!“

Po této příhodě u vína vzal Alexandr Olympiadu, dopravil ji do Épeiru do bezpečí a sám pobýval v Ilysku.

V tom čase přišel k Filippovi Démaratos Korintský, jenž byl hostinným přítelem jeho domu a byl zvyklý mluvit otevřeně. Po prvním uvítání a projevech přátelství se Filippos ptal, jak je to s vespolnou svorností Řeků, a Démaratos odpověděl: „Dozajista ti, Filippe, přísluší starat se o Řeky, když jsi svůj vlastní dům naplnil takovými sváry a tolika zly!“

Tu se tedy Filippos umoudřil, poslal pro Alexandra, a když ho s Démaratovou pomocí získal, dal ho přivést zpět.

10 Ale když se pokoušel karský satrapa Pixódaros dostat se příbuzenským svazkem ke spojenectví s Filippem a chtěl svou nejstarší dceru dát za manželku Filippovu synu Arrhidaiovi a v té záležitosti poslal do Makedonie Aristokrita, opět přichá-

zeli přátelé a matka na Alexandra s řečmi a pomluvami, že prý Filippos určil Arrhidaia za svého nástupce a chce mu k tomu dopomáhat skvělým sňatkem a velikou mocí. Alexandr tím byl skutečně silně znepokojen, proto pošle do Kárie tragického herce Thessala vyjednávat s Pixódarem, že je třeba toho levobočka Arrhidaia, jenž je nadto slabomyslný, nechat být, a zato vstoupit v příbuzenství s Alexandrem.

Vskutku se Pixódarovi tento návrh líbil mnohem více než dřívější. Ale Filippos, který zpozoroval Alexandra, jak jde do bytu, si přibral z jeho přátel Filótu, syna Parmeniónova, a prudce a trpce mu vyčetl, že se zahazuje a je nehoden přednosti, kterých se mu dostalo, spokojuje-li se tím, aby se stal zetěm takového Kára, jenž je nadto otrokem barbarského krále. Korintským dopsal, aby mu poslali Thessala spoutaného v okovech. Z ostatních Alexandrových hetairů vzdálil Harpala a Nearcha, dále Erigyia a Ptolemaia z Makedonie. Alexandr je později povolal nazpět a zahrnul je největšími poctami.

Když však Pausanias, jenž byl z Attalova a Kleopatřina návodu pohaněn, aniž se mu dostalo zadostiučinění, zavraždil Filipa, většina viny byla přičtena Olympiadě, že prý mladíka, beztak pohněvaného, ještě pobídla a popíchla, a ani Alexandr neušel jedné pomluvě. Když prý se s ním po onom pohanění Pausanias setkal a nařikal si, přednesl prý Alexandr tento verš z Euripidovy Médeie:

i chotě s nevěstou, i toho, kdo ji dal.

Nicméně dal Alexandr spoluviníky toho úkladu vypátrat a potrestat; a byl pohoršen, když Olympias za jeho nepřítomnosti krutě naložila s Kleopatrou.

11 Nuže, bylo mu dvacet roků, když přejal říši obklopenou ze všech stran velkou nepřizní, trpkou nenávistí a nebezpečími, neboť barbarské sousední kmeny nechtěly snášet porobu, toužily po vládcích ze svých vlastních rodů. Řecko sice Filippos zbraní přemohl, ale nenabyl času, aby je přivykl jhu a zkrotil, nýbrž jen způsobil převrat a zmatky — a zanechal poměry plné bouřlivých otřesů a neklidu zaviněného tím, že si na ně lidé dosud nezvykli. Makedoňané měli z té situace obavy a soudili, že Alexandr musí řecké záležitosti vůbec nechat být a nevynucovat je násilím, ty z barbarů, kteří odpadali, že je třeba po dobrém

přivádět zpět a úsluhami si získávat náčelníky hnutí. Avšak Alexandr sám se na základě vlastních opačných úvah rozhodl zjednávat říši bezpečnost a záchranu odvahou a duševní silou, poněvadž ukáže-li se, že jen dost málo povoluje ve své zmužilosti, zdvihnou se proti němu všichni

Hnutí mezi barbary a tamější války skončil tím, že přitáhl rázně až k řece Istru, kde také velkou bitvou porazil tribalského krále Syrma.

Na zprávu, že Thébané odpadli a Athéňané jsou s nimi srozuměni, vedl ihned svou moc Thermopylami. Prohlásil, že ho Demosthenes nazýval chlapcem, dokud byl u Ilyrů a Tribalů, jinou, když se ocitl v Thesálii, i chce prý se mu ukázat mužem u athénských hradeb. Když se přiblížil k Thébám, dával jim ještě příležitost litovat toho, co se stalo, a žádal, aby mu vydali Foinika a Prothytu, a těm, kdo by chtěli přejít k němu, zaručoval bezpečnost. Ale Thébané zase žádali, aby jim vydal Filótu a Antipatra, a vyhlašovali, aby se ti, kdo chtějí s nimi osvobozovat Řecko, stavěli na jejich stranu. I pobídl Makedoňany k boji. Na straně Thébanů, kteří byli postaveni proti mnohonásobné nepřátelské přesile, se bojovalo se statečností a horlivostí převyšující jejich sílu. Ale když také makedonská posádka opustila hrad Kadmeiu a vpadávala jim do zad, byli obklíčeni a většinou za samé bitvy padli. Města bylo dobyt, bylo vypleněno a srovnáno se zemí. Alexandr totiž vůbec očekával, že Řekové budou takovou zkárou ohromeni, zaleknou se a budou se chovat klidně; ale mimoto si ještě zakládal na tom, že vyhovuje stížnostem spojenců, neboť Fókové a Platajští na Thébany žalovali. Výjimečně dovolil odejít jen kněžím, všem hostinným přátelům Makedoňanů, potomkům básníka Pindara a těm, kteří se postavili proti usnesení o odpadnutí, a všechny ostatní prodal do otroctví. Bylo jich asi třicet tisíc, a padlých bylo přes šest tisíc.

12 Za těch četných a krutých útrap, jimiž bylo město postiženo, se nějací Thrákové vloupali do domu Timokleie, vynikající a mravné ženy. Sami rozhvacovali majetek, kdežto jejich velitel ji násilím přinutil, aby se mu oddala, zhanobil ji a potom ji vyslychal, má-li kde ukryto zlato nebo stříbro. Ona se přiznala, že má, dovedla ho samojediného do zahrady, ukázala mu studni a řekla, že tam při dobytí města sama hodila své nejcennější věci. Když se Thrák nakláněl a prohlížel si toto místo, při-

točila se k němu zezadu, vrazila do něho, naházela na něj množství kamenů a zabila ho. Když však ji ti Thrákové přivedli svaznou před Alexandra, uviděl hned podle jejího vzhledu a chůze, že je to žena důstojná a ušlechtilá, jak tak beze všeho děsu a bázně následovala ty, kteří ji vedli. Když se potom král otázel, kdo je, odpověděla, že je sestrou Theagena, jenž se postavil proti Filippovi za svobodu Řecka a padl jako velitel u Chaironeie. Alexandr se podíval její odpovědi i jejímu činu a rozkázal, aby se svými dětmi svobodně odešla.

13 S Athéňany se smířil, ačkoli projevili neobyčejnou účast s neštěstím, jež stihlo Théby, neboť ze smutku upustili od slavnosti mystérií, jimiž byli právě zaměstnáni, a těm, kteří se utekli do jejich města, prokazovali všemožné pozornosti. Ale ať už našly svůj vztek jako lev, ať chtěl proti nejsurovějšímu a nejponuřejšímu činu postavit čin laskavý, nejen město zprostil vši viny, ale také je vyzval, aby věnovalo pozornost řeckým poměrům, poněvadž ono bude vládnout Řecku, kdyby se s ním něco přihodilo.

Později prý ho neštěstí Théb často trápiho a učinilo prý ho k mnohým lidem shovívavějším. Vůbec jak to, co provedl Kleitovi v opilosti, tak také to, že se Makedoňané před Indy náhle stali zbabělými a tím jako by byli jeho válečnou výpravu i slávu zbavili dovršení, sváděl na Dionýsův hněv a pomstu. A z těch Thébanů, kteří zůstali naživu, ani jediného později neodmítl, obrátil-li se na něho s nějakou prosbou. Tolik o osudu Théb.

14 Když se Řekové shromáždili na Isthmu a usnesli se táhnout s Alexandrem proti Peršanům, byl prohlášen za vůdce.

Setkalo se s ním mnoho politiků a filozofů a blahopřáli mu, a on doufal, že Diogenes Sinópský, jenž pobýval v Korintu, učiní totéž. Ale když si ho ani dost málo nevšímal a nečinně trávil svůj čas v Kraneiu, šel k němu sám. A on právě ležel na slunci. I vzpřimil se poněkud, když přicházelo tolik lidí, a pohlédl na Alexandra. Ten ho pozdravil, oslovil a otázel se ho, zda by si něco přál.

„Ustup trochu ze slunce,“ odpověděl Diogenes.

Tato příhoda prý se Alexandra tak dotkla, a ač se mu dostalo opovržení, jal ho nad pýchou a velikostí toho muže takový úžas, že když odcházeli a jeho průvodci se smáli a vtípkovali, prohlásil: „Ale já, kdybych nebyl Alexandrem, byl bych Diogenem.“

Do Delf přišel Alexandr s úmyslem dotázat se boha o válečné výpravě. A byly právě neblahé dni, o nichž není zvykem udílet věštby. Proto poslal nejprve s prosbou k věstkyni. Ale když odmítala a odvolávala se na zvyk, vyšel za ní sám a násilím ji vlek do chrámu, a ona, jakoby překonána jeho prudkostí, řekla: „Jsi nepřemožitelný, synu!“ Jakmile to Alexandr uslyšel, prohlásil, že jiné věštby nepotřebuje, že má výrok, jež od ní chtěl dostat.

Když pak vytrhl na výpravu, událo se, jak se zdá, působením božstva několik znamení, mezi jinými také to, že u Leibéther vytryskl v oněch dnech z Orfeovy sochy hojný pot — byla z cypřišového dřeva. Všichni se toho znamení báli, ale Aristandr jej vybízeli, aby byl dobrý myslí: že prý vykoná činy, o nichž se bude zpívat a vyprávět a jež způsobí oslavujícím básníkům a hudebníkům hojně potu a námahy.

15 Co se týče velikosti jeho vojska, ti, kdo udávají nejmenší počet, zaznamenávají, že mělo třicet tisíc pěšáků a čtyři tisíce jezdců, ti pak, kdo udávají největší počet, čtyřicet tři tisíce pěšáků a pět tisíc jezdců. Na zaopatření tohoto vojska na cestě měl prý podle Aristobúlova vyprávění ne více než sedmdesát talentů, podle Dúrida jen obživu na třicet dní, podle Onésikrita byl ještě nadto dvě stě talentů dlužen. Ale třeba se vypracoval s prostředky tak malými a omezenými, nevstoupil na loď dřívě, dokud neprozkoumal poměry hetairů a nepřiděлил tomu statek, onomu vesnici, jinému důchod z domu nebo z přístavu.

Skoro všechny královny příjmy už byly spotřebovány a rozděleny, když Perdikkas řekl: „A co ponecháváš, králi, pro sebe?“

„Naděje,“ odpověděl Alexandr.

„Tedy i my, když táhneme s tebou, budeme na nich podílíky,“ pravil Perdikkas, odmítl s díky majetek, jenž mu byl přikázán, a z ostatních přátel někteří učinili totéž. Ale těm, kteří přijímali a kteří ho prosili, ochotně uštědřoval, a tak při tomto rozdělení vydal většinu toho, co v Makedonii měl.

S takovouto chutí a v takovémto rozpoložení přešel přes Helespont.

Potom se odebral do Ilia a obětoval žertvu Athéně, úlitbu heroům. U Achilleova náhrobku se hojně natřel olejem, s hetairy vykonal závod jen lehce oděn, jak bylo zvykem, ověncil jej a blahoslavlil Achillea, že se mu dostalo zaživa věrného přítele a po smrti velikého hlasatele. Když se procházel městem a pro-

hlížel si je, otázal se ho kdosi, chtěl-li by vidět Paridovu lyru, ale on odpověděl, že o ni pramálo dbá, že by však rád našel lyru Achilleovu, při jejichž zvucích tento rek zpíval o slávě a činech statečných mužů.

16 Mezitím již měli Dareiovi velitelé shromážděny velké síly a zaujali s nimi postavení u přechodu přes Granikos, a tak bylo jako u bran Asie stejně nutno bojovat o vstup do ní i o vládu nad ní. Ale většina se bála hloubky řeky a nerovnosti a příkrostiti protějšího břehu, na něž bylo nutno vystupovat za boje, a někteří také soudili, že je třeba zachovávat starý zvyk týkající se měsíce — v měsíci daisiu totiž obyčejně nevyváděli makedonští králové vojsko do pole. Tuto překážku odklidil Alexandr tak, že poručil, aby teď byl druhý artemisios. A když Parmenión zrazoval od zápasu, poněvadž už je pozdní denní doba, odpověděl, že by se styděl před Helespontem, zalekne-li se Graniku, když onen překročil. I vrhne se do proudu s třinácti četami jezdců.

A jak se tak hnal proti nepřátelským střelám a srážnému břehu, obsazenému hustě těžkooděnci i jezdci, proudem, jenž ho strhoval a omýval svými vlnami, zdálo se, že vede vojsko spíš v záchvatu šílenství a zoufalosti než s dobrou rozvahou. Ale on se zahryzl do přechodu a dosáhl, byť s námahou a ztěžka, břehu, jenž se blátem stal mokrým a kluzkým, a hned byl nucen v zmateném boji muže proti muži utkávat se s těmi, kteří se na ně hnali, dokud se jeho přecházející vojáci jakžtakž neuspořádali. Nepřátelé totiž na ně s křikem dotírali, stavěli se s koněm proti koni a užívali oštěpů, a když se oštěpy rozlámaly, mečů.

Mnoho se jich hrnulo na něho samého — vyznačoval se svým štítem a chocholem na přilbě, po jehož obou stranách stálo podivuhodně bílé a veliké pero — a vskutku byl zasažen kopím dolů do spáry pancíře, ale nebyl raněn. Když se na něj hnali vůdcové Rhoisakes a Spinthridates, vyhnul se Spinthridatovi, zaútočil na Rhoisaka, krytého brněním, ale poněvadž zlomil oštěp, sáhl po meči. Za jejich srážky postavil Spinthridates koně z boku, vzpřímil se v sedle a prudce ho shora řal krátkou perskou šavlí. Srazil sice chochol i s jedním křídlem, ale přilba ránu ovšem jen taktak vydržela, ostří šavle se dotklo jen konečků vlasů. Když se Spinthridates rozpřáhal k druhé ráně, předstihl ho Kleitos příjmením Černý a probodl ho kopím. Současně také padl Rhoisakes pod Alexandrovým mečem.

Zatímco dosahovala jízdní bitva tohoto stupně nebezpečí a zápasu, přecházela makedonská falanx a nepřátelské pěší síly zahajovaly boj. Ale nevydržely ani udatně ani dlouho, nýbrž až na řecké žoldnéře se obrátily a utekly. Žoldnéři se shlukli na jednom pahorku a žádali Alexandra, aby jim zaručil život. Ale on, protože se poddával spíše hněvu než rozvaze, první vrazil mezi ně a ztratil tak svého koně, jenž byl bodnut do boku — ale to byl jiný, nikoli Búkefalas — a tady se většina Alexandrových vojáků, kteří tehdy byli zabiti a raněni, ocitla v nebezpečí a padla při utkání se zoufalci a statečnými bojovníky.

U barbarů prý padlo dvacet tisíc pěšáků a dva tisíce pět set jezdců; Alexandrovo vojsko mělo, jak vypráví Aristobúlos, celkem třicet čtyři mrtvých, z toho devět pěšáků. Jejich portréty dal Alexandr vytavit z kovu; zhotovil je Lysippos. Se zprávou o tomto vítězství Řeků poslal Athéňanům zvlášť tři sta ukořistěných štítů, na ostatní válečnou kořist, jež patřila všem, dal napsat tento pyšný nápis:

ALEXANDR, SYN FILIPPŮV, A ŘEKOVÉ KROMĚ LAKEDAIMOŇANŮ UKOŘISTILI BARBARŮM OBÝVAJÍCÍM ASII

Číše, nachová roucha a jiné perské předměty, které získal, poslal až na několik málo kusů všechny své matce.

17 Tento boj způsobil ihned velikou změnu poměrů v Alexandrův prospěch, takže získal pro sebe dokonce i Sardy, ozdobu barbarského panství při moři, a všechna ostatní města se přidávala k němu. Na odpor se mu postavil jen Halikarnassos a Milétos: těch dobyl mocí. A když si podrobil i krajiny kolem nich, byl na rozpacích, co počít dále. Často ho to pudilo srazit se s Dareiem a svěst rozhodující zápas o celou říši, často zase pomýšlel na to, jaksi se vycvičit a zesílit mocí a bohatstvím v přímořských krajinách a teprve pak postupovat do vnitrozemí proti němu.

U města Xanthu v Lykii je pramen; ten prý tenkrát sám od sebe začal vřít a tryskat do výše, a z jeho hlubiny prý byla vyhozena kovová destička popsaná starobylým písmem, a na ní se oznamovalo, že perské panství vezme zasvě a bude vyvráceno Řeky. To mu dodalo sebevědomí, i spěchal, aby vyčistil od ne-

přítele pobřeží až k Foinikii a Kilikii. Jeho rychlý pochod Pamfýlii se stal četným historikům oblíbeným předmětem malebného líčení, aby dosáhli úžasu u čtenářů a mohutného vzletu, jako by byly před Alexandrem nějakým božím řízením ustoupily mořské vody, ač jinak vždycky zuřivě dorážejí z moře na břeh a jen pořádku tu a tam dávají vystupovat nějakým úzkým braždům těsně před příkrými srázy pohoří. Prozrazuje to i Menandros, když naráží na tu neobyčejnou událost v jedné své komedii slovy:

*„Toť už jak u Alexandra! Hledám-li snad někoho,
objeví se samovolně. Kdybych snad měl projít
mořem na některém místě, stane se mi schůdným hned!“*

Ale sám Alexandr ve svých dopisech z toho nedělal nic nadpřirozeného, nýbrž praví, že učinil schůdným takzvaný Klimax a prošel jím, když vytáhl z Fasélidy. Proto také v tomto městě pobyl několik dní. Za nich také spatřil sochu zemřelého básníka Theodekta stojící na náměstí — pocházel totiž z Fasélidy — a po hostině v opilosti táhl kolem ní s veselým průvodem, naházel na sochu četné věnce a vzdával tak v žertu půvabnou poctu svému styku s tím mužem, do něhož jej uvedl Aristoteles a filozofie.

18 Potom pokořil Pisidy, kteří proti němu povstali, a podroboval si Frygii. Když tu získal město Gordion, v němž prý sídlil pradávný král Midas, uviděl pověstný vůz převázaný dřinovým lýčím a uslyšel vyprávění, jež se o něm uchovalo u barbarů, že prý tomu, kdo vazbu rozváže, je souzeno stát se králem celého světa. A tak mnozí vyprávějí, že, poněvadž měla vazba konce skryté a proplétala se křížem kráčem, aniž to bylo lze sledovat, a Alexandr ji nemohl rozvázat, rozřal mečíkem její uzel, takže se po jejím rozseknutí ukázalo několik konců. Aristobúlos však vypravuje, že prý bylo zcela snadné tu vazbu rozmotat: vytáhl prý z oje kolík, jak se ta součástka jmenuje, jímž byl připevněn řemen jha, a tak prý pode jhem vůz vytáhl.

Poté získal pro sebe Paflagony a Kappadoky. Když se do slechl, že skonala Memnón, jeden z Dareiových přímořských velitelů, o němž bylo lze očekávat, že způsobí Alexandrovi mnohé nesnáze, nesčetná překvapení a zaneprázdnění, tím spíše byl posílen v úmyslu táhnout s vojskem do vnitrozemí. A již také po-

stupoval od Sús Dareios, pln důvěry v početnost svých válečných sil — neboť vedl šest set tisíc vojáků; nadto mu dodal odvaha jakýsi sen, jež mágové vykládali spíše tak, aby se zavděčili, než podle jeho pravděpodobného významu. Zdálo se mu totiž, že je makedonská falanx stravována velikým ohněm a Alexandr mu posluhuje, oděn v úbor, jež on sám dříve nosival, dokud býval ještě astandem, poslem perského krále. Potom prý ustoupil do Bélovy svatyně a zmizel. Tím, jak se zdá, bůh naznačoval, že se moc Makedoňanů zaskvěje a zazáří, Alexandr se sice stane pánem Asie, jako se jím stal Dareios, když se z posla vyvíhl na královský trůn, ale že uprostřed slávy brzy opustí život.

19 Ještě více však byl Dareios posílen ve své důvěře proto, že Alexandr dlouhý čas prodléval v Kilikii, a on usoudil, že to činí ze zbabělosti. Alexandr tam však prodléval proto, že byl zachvácen nemocí, podle jedněch následkem tělesných útrap, podle jiných proto, že se vykoupal v řece Kydnu a nastydl. Tehdy si nikdo z ostatních lékařů netroufal mu pomoci: domnívali se, že nebezpečí je silnější než jakákoli pomoc, a báli se, že by se ocitli u Makedoňanů v podezření, kdyby se zákrok nezdařil. Ale Filippos z Akarnánie viděl sice, jak je králův stav špatný, přece však důvěřoval v přátelství a pokládal za věc velmi povážlivou, neměl-li by sdílet s přítelem nebezpečí až do krajní zkoušky tak, že by mu pomáhal a sám se mu přítom vystavoval; proto se pokusil o lék a přiměl ho k tomu, aby jej trpělivě vypil, spěchá-li se opět uzdravit, aby mohl válčit.

Mezitím poslal Parmenión z tábora Alexandrovi dopis, v němž ho vybízel, aby se měl před Filippem na pozoru; že prý ho Dareios velikými dary a sňatkem s vlastní dcerou získal k tomu, aby Alexandra zahubil. Tento dopis přečetl, nikomu z přátel neukázal a podstrčil si jej pod podušku.

Když pak přišla určená doba a Filippos vešel s Alexandrovými druhy a přinášel mu v číši lék, podal mu Alexandr ten dopis, sám pak ochotně a beze všeho podezření lék přijal. I byl to podivuhodný a teatrální výjev, jak on četl list, kdežto Alexandr pil, a pak oba na sebe pohlíželi, ovšem každý jinak: Alexandr jarou a rozjasněnou tváří dával najevo svou pfiizeň a důvěru k Filippovi, kdežto on vyjadřoval zděšení nad tou pomluvou, hned se dovolával boha a vzpínal ruce k nebi, hned se zase vrhal k lůžku

a prosil Alexandra, aby byl dobré mysli a spoléhal se na něho, neboť lék se zpočátku zmocnil těla a způsobil, že síla jako by prchala a ponořila se do nitra, takže mu vypověděl i hlas, a jeho vědomí se stávalo nejasným a zcela nepatrným, poněvadž na něj padly mdloby. Ale Filippos ho rychle přivedl k sobě a ulevilo se mu, takže se mohl ukázat Makedoňanům: ti, dokud Alexandra nespátřili, byli stále sklíčení.

20 V Dareiově vojsku byl jeden Makedoňan uprchlý z Makedonie, Amyntas, dobře znalý Alexandrovy povahy. Když viděl, že je Dareios rozhodnut jít proti Alexandrovi uvnitř soutěsek, prosil ho, aby neopouštěl své místo na širé a otevřené rovině, kde bude moci svést rozhodný boj s tak velkým množstvím vojska proti vojsku slabšímu.

Když mu Dareios odpověděl, že se bojí, aby se nepřátelé dříve nedali na útěk a Alexandr neuníkl, prohlásil Amyntas: „Ale co se toho týče, králi, neměj obav, však on k tobě přijde a snad už přichází.“

Ale Dareios nedbal těch Amyntových slov, zdvihl se a táhl do Kilikie, a Alexandr táhl současně do Sýrie proti němu.

V noci však se navzájem minuli a zase se vraceli: Alexandr měl radost z té šťastné náhody a spěchal se s ním utkat v soutěskách, kdežto Dareios spěchal zaujmout opět své dřívější tábořiště a vyprostit svou válečnou moc ze soutěsek, neboť již poznal, že k svému neprospěchu vtrhl do krajin, jež jsou vzhledem k moři, horám a řece Pinaros tekoucí středem při své veliké členitosti pro jízdu nevýhodné, ale výhodně položené pro nevelký počet nepřátel.

Štěstěna poskytla Alexandrovi toto místo, ale to, čeho se mu dostávalo šťastnou náhodou, předstihl ještě tím, jak dovedl vše zařídít k vítězství, neboť ač početností zůstával o tolik za svými nepřáteli, neposkytl jim možnost, aby ho obklíčili: naopak sám protáhl své pravé křídlo přes jejich levé křídlo, dostal se jim v bok a obrátil na útěk ty barbary, kteří stáli proti němu. Přitom sám bojoval mezi předními a zranil ho mečem do stehna, jak praví Chares, sám Dareios, neboť prý se spolu srazili; Alexandr však ve své zprávě Antipatrovi neudal, kdo ho poranil, nýbrž jen napsal, že byl raněn mečem do stehna, ale že rána pro něho zůstala bez následků.

Přes toto skvělé vítězství, při němž porubal přes sto deset tisíc

nepřítel, Dareia nezajal, neboť ten měl před ním náskok asi čtyř nebo pěti stadií; jeho luk a vůz však dostal a vrátil se s nimi. Makedoňany zastihl, jak drancují všechno bohatství barbarského tábora — bylo ho nesmírné množství, ač se nepřátelé dostavili k bitvě jen s lehkými zavazadly a většinu své výstroje zanechali v Damašku. Ale Dareiové stan vyloučili Makedoňané z kořisti a určili pro něho. Bylo v něm plno skvělého služebnictva, zařizení a četných pokladů.

Proto si Alexandr ihned svlékl zbroj a šel do lázně se slovy: „Pojdme ze sebe smýt pot bitvy Dareiovou lázní!“

A kdosi z hetairů prohlásil: „Při Diovi, ne Dareiovou, ale Alexandrovou! Neboť vše, co náleží přemoženým, musí být vítězovo, a vítězovým se to musí nazývat.“

Když pak viděl vany, džbány, umyvadla a krabičky na masti, všechno ze zlata, a ta místnost nevýslovně voněla jako vonnými kořeními a myrhou, a odtud přišel do stanu, jenž byl vyšší, velikostí a nádherou koberců, stolů a jídel hoden podivu, vzhlédl ke svým druhům a řekl: „V tom, jak se zdá, záleželo jeho kralování.“

21 Když se chystal jít povečeřet, hlásí mu kdosi, že Dareiova matka a choť a dvě neprovdané dcery byly vedeny mezi zajatými, bijí se v prsa a nařikají v domnění, že Dareios zahynul, když spatřily Dareiovův vůz a luk. Alexandr se pozdržel, a protože pocítil více účasti s jejich osudem než se svým vlastním, poslal Leonnata s rozkazem, aby oznámil, že Dareios není mrtev a že ony nemusí mít z Alexandra strach; on že válčí s Dareiem o panství, ale ony že budou mít vše, čeho se jim podle jejich důstojnosti dostávalo i za Dareiova kralování.

Zdála-li se tato řeč ženám vlídná a ušlechtilá, ještě laskavější byly činy, s nimiž se setkávaly, neboť jim dovolil pohřbít, koho z Peršanů chtěly, a vzít si k tomu šaty a ozdoby z kořisti; neodňal jim nic ani ze služebnictva ani ze cti, již až dosud požívaly, příspěvků se jim dostávalo dokonce větších než dříve. Ale nejkrásnější a nejkrálovštější milost jim prokázal tím, že urozené a mravné ženy, jež se ocitly v zajetí, nemusely ani slyšet nic nečestného, aniž se čeho takového obávat nebo to očekávat: jako kdyby ani nebyly v nepřátelském táboře, nýbrž byly hlídány v chrámech a posvátných panenských komnatách, žily uzavřené pro sebe a chráněny před cizími zraky. A přece prý byla Dareio-

va choť daleko nejsličnější ze všech královen, jako byl i Dareios z mužů nejkrásnější a největší, a dcery prý se podobaly rodičům. Avšak Alexandr, jak se zdá, pokládal sebeovládání za královštější než vítězství nad nepřáteli, a nedotkl se jich ani neměl před sňatkem styk s jinou ženou než s Barsinou.

Barsinu, Memnónovou smrtí ovdovělou, v Damašku zajali. Byla vychována a vzdělána řecky, byla příjemných způsobů, jejím otcem byl Artabazos, jenž byl synem jedné královské dcery. Alexandr s ní obcoval, když ho Parmenión, jak praví Aristobulos, pobídl, aby se sblížil s nějakou krásnou a urozenou ženou. Ale když viděl ostatní zajatky vynikající krásou a vzrůstem, říkal Alexandr žertem, že z pohledu na Peršanky člověka bolí oči. Tak ukazoval proti jejich sličnosti krásu své zdrženlivosti a mravní čistoty a propouštěl je jako neživé krásné sochy.

22 Proto když mu Filoxenos, jeden z velitelů na pobřeží, psal, že je u něho jakýsi Theodóros z Tarenta, jenž má na prodej dva neobyčejně půvabné chlapce, a dotazoval se, zda by je koupil, rozhořčil se Alexandr, křičel a opětovně se tázal, cože u všech všudy hanebného o něm Filoxenos ví, že na něho hází tak klidně takovou potupou. Filoxenovi samému v dopise trpce vyčínil a nařídil mu, aby Theodóra i s jeho zbožím poslal k d'asu.

Rozlítil se i na Hagnóna, jenž mu napsal, že chce koupit mladíčka Króbyla, který působil v Korintu veliký rozruch, a přivést mu ho. A když se dověděl, že Makedoňané Damón a Timotheos, sloužící mezi Parmeniónovými vojáky, zneuctili ženy některých námezdníků, nařídil Parmeniónovi v dopise, budou-li usvědčeni, aby je za trest zabil jako šelmy, jež přišly na svět ke zkáze lidí. A o sobě v tom dopise napsal doslovně takto: „O mně se nejen nemůže shledat, že bych byl spatřil Dareiovu choť, anebo jen měl úmysl ji uvidět, ale dokonce jsem ani nepřipustil řeči těch, kdo mluvili o její sličnosti.“

Ríkával, že si svou smrtelnost nejspíše uvědomuje z toho, že spí a obcuje se ženami, neboť z jedné slabosti se dostává lidské přirozenosti jak bolestného, tak příjemného pocitu. Byl také velmi zdrženlivý v jídle a v pití, a to projevil jak při jiných příležitostech, tak i tím, co řekl Adě, již ustanovil matkou a královnou Kárie. Ona mu totiž projevovала laskavou péčí tím, že mu posílala každý den množství pokrmů a pečiva, a nakonec mu posla-

la kuchaře a pekaře, kteří měli pověst nejlepších odborníků. Na to jí Alexandr odpověděl, že je vůbec nepotřebuje: má prý lepší kuchaře, ti prý mu byli dáni jeho vychovatelem Leónidou — pro snídani noční pochod a pro večeri skrovný pokrm. „A týž muž,“ pravil, „otvíral krabice s pokrývkami a oděvem a díval se, zda mi do nich matka nevložíla něco zženšřujícího nebo zbytečného.“

23 I k vínu byl náchylný méně, než se zdálo. A zdálo se tak pro dobu, kterou při tom trávil, aniž tak pil, jako spíše rozmlouval a rozpřádal nad každou číší nějakou dlouhou řeč, a to tehdy, měl-li hodně pokdy. Před jednáním ho totiž nezdržovalo ani víno, ani spánek, ani nějaká zábava, ani sňatek, ani podívaná, jak tomu bývá u jiných vojevůdců. Dokazuje to jeho život: žil život docela krátký, ale naplnil jej přčetnými a největšími činy.

Nebyl-li zaneprázdněn, jakmile vstal a obětoval bohům, ihned vsedě snídal. Potom trávil den lovem nebo rozsuzováním nebo nějakým vojenským manévrováním nebo cvičením. Konal-li nějakou cestu, jež neměla naspěch, cvičil se po cestě buď v stfelbě lukem nebo v naskakování na vůz při jždě a seskakování z něho. Často se také bavival lovem lišek a ptáků, jak lze vidět z jeho deníku. Když skončil denní pochod a ubíral se do koupele nebo se natřít, vyptal se nejprve pekařů a kuchařů, mají-li vše řádně připraveno k večeri. Uléhal k večeri a začínal večeřet, když už bylo pozdě a tma, a podivuhodná byla jeho péče a pozornost věnovaná stolu, aby nic nebylo rozdíleno nerovně a nedbale. Pití, jak řečeno, pro svou povídanost rád dlouho protahoval. A tenkrát se stával, ač jinak byl ze všech králů ve styku nejpříjemnější a nepostrádal žádného půvabu, nepříjemným svou vychloubačností a stával se příliš vojákem, a nejen byl sám náchylný k chvástavosti, ale oddával se ochotně i pochlebničkům, jimiž byly přiváděny do úzkých slušnější z přítomných osob, které nechtěly ani závodit s pochlebničky, ani zůstávat pozadu za jejich chválami, neboť první se zdálo nečestným, ale druhé s sebou přinášelo nebezpečí.

Po pitce se vykoupal a spával často až do samého poledne; někdy také trávil celý den spánkem. Sám tedy byl v pokrmech zdrženlivý, takže dostával-li od moře velmi krásné plody a ryby, rozesílal je jednotlivým hetairům a sám pro sebe často neponechal nic. Ale jeho večere byla vždycky velkolepá, a poněvadž

náklad s jeho úspěchy vzrůstal, dostoupil nakonec výše deseti tisíc drachem. Na tom to zůstalo, a tolik peněz bylo určeno pláti těm, kteří Alexandra hostili u sebe.

24 Po bitvě u Issu poslal Alexandr vojsko do Damašku a zmocnil se peněz, zavazadel, dětí a žen Peršanů. A největší prospěch z toho měli thesalští jezdci — neboť tam poslal tyto muže schválně, aby se jim dostalo zisku za to, že se zvlášť vyznamenali v bitvě statečností. Ale i ostatní tábor se naplnil blahobyt. Tehdy poprvé okusili Makedoňané zlata, stříbra, žen a barského života a jako psi, kteří našli stopu, se pak spěšně hnali a slídili po perském bohatství.

Nicméně Alexandr pokládal nejprve za nutné být pánem přímořských krajin. A tu hned přišli králové a vydávali mu do rukou Kypr a Foinikii, vyjma město Tyros.

Tyros obléhal po sedm měsíců násypy, stroji a dvěma sty trojadých lodí z mořské strany. Jednou spatřil ve snu Hérakla, jenž ho z hradby vital a volal: a četným Tyřanům se zdálo ve spánku, jako by jim Apollón říkal, že odchází k Alexandrovi, neboť prý se mu nelíbí, co se děje v městě. Ale oni, jako by boha přistihli při činu jako zběha přecházejícího k nepřátelům, ovijeli jeho obrovskou sochu provazy, přibíjeli ho k podstavci a nazývali ho alexandrovcem. Ještě jiné vidění měl Alexandr ve snách. Zjevil se mu satyr a zdálo se mu, že ho zpovzdálí škádlí, ale pak, když ho Alexandr chtěl chytit, unikal mu z rukou. Konečně když na něj velmi naléhal a pohonil se s ním sem tam, ocitl se satyr v jeho rukou. Věštci, kteří rozbírali jméno sa-tyros, mu je vyložili docela věrohodně: „Tvým, (= sa) se stane Tyros.“ A ukazují tam jakousi studánku, u níž prý Alexandr ve spánku satyra spatřil.

Za obléhání Tyru se vypravil proti Arabům bydlícím u Antilibanu, a tam se ocitl kvůli svému vychovateli Lysimachovi v nebezpečí — ten ho totiž doprovázel a přítom říkal, že není ani slabší, ani starší než Foinix. Ale když se Alexandr přiblížil k pohoří, zanechal tam koně a ubíral se dále pěšky, zatím je ostatní už daleko předešli, kdežto on sám, ačkoli už nastával večer a nepřátelé byli nablízku, nebyl s to, aby Lysimacha, jenž byl vysilen a nemohl kupředu, opustil, ale povzbuzoval ho a vlekl dále, aniž zpozoroval, že se jen s několika málo muži odtrhl od vojska a že má za tmy a silného chladu nocovat v nebezpečných končinách.

Tu uviděl opodál roztroušeně planout četné nepřátelské ohně. N důvěrou ve svou tělesnou mrštnost, a jak už mívával ve zvyku svou vlastní námahou utěšovat Makedoňany v těžkém postavení, přiběhl k těm, kteří pálili oheň nejbliže, zabil mečem dva barbarů sedící u té hranice, uchvátil hořící poleno a přinesl je své družině. Poté zapálili veliký oheň a jedny z barbarů ihned zaplašili, takže uprchli, druhé, kteří na ně útočili, obrátili na útěk a bezpečně přenocovali. To zaznamenává Chares.

25 Obléhání Tyru se skončilo takto. Když dopřával Alexandr většině vojska odpočinku od četných námah v přední linii a přiváděl k hradbám jen nevelký počet vojáků, aby byli nepřátelé zaneprázdněni, věstec Aristandr obětoval právě žertvu; a když spatřil příslušná znamení, poněkud odvážně prohlásil k přítomným, že bude toho měsíce určitě města dobyt. Nastalo pošklebování a smích — bylo to totiž právě posledního dne v měsíci — a král viděl, že je zaražen. Poněvadž vždycky také usiloval o to dodat věštbám vážnosti, nařídil, aby se toho dne počítalo nikoli třicátého, nýbrž třetího dne od konce. Dal polnicí znamení a útočil na hradby silnějším nápoem, než původně zamýšlel. Nastala skvělá zteč, a ani ti, kteří byli v táboře, to nemohli vydržet, sbíhali se a pomáhali; a tu došly Tyřanům síly, a on toho dne města dobyl.

Když potom obléhal Gazu, největší syrské město, padla mu na plece hrouda, kterou spustil shora nějaký pták. Ten pták se usadil na jednom obléhacím stroji a nepozorovaně se zamotal do přediva provazů, jichž užívali k protahování velikých lan. I toto znamení se vyplnilo tak, jak předpověděl Aristandr: Alexandr byl poraněn na plecích, ale města se zmocnil.

Mnohé z ukořistěných věcí poslal Olympiadě, Kleopatře a přátelům, a mezi jiným také svému vychovateli Leónidovi pět set talentů kadidla a sto myrhy, neboť si připomněl jednu dětskou předtuchu. Když jednou Alexandr obětoval zápalnou oběť a nabral oběma rukama kadidla a hodil je do ohně, řekl mu, jak se zdá, Leónidas: „Až se staneš pánem země rodící vonné látky, Alexandře, budeš moci takto bohatě obětovat kadidlo, ale nyní uživej toho, co tu máme, šetrně.“ Tenkrát mu tedy Alexandr napsal: „Poslali jsme ti hojně kadidla a myrhy, abys přestal na bozích skrblit.“

26 Byla mu přinesena skříňka, nad níž se těm, kdo si rozbí-

rali Dareiovy poklady a náčiní, neobjevilo nic drahocennějšího. I tázal se svých přátel, co by si podle jejich zdání nejvíce zasloužilo té vážnosti, aby do ní uložil. Jedni říkali to, druhí ono, ale on sám prohlásil, že do ní uloží a bude v ní chovat Iliadu. To dosvědčuje nemálo věrohodných svědků. Je-li však pravda, co vyprávějí Alexandrijští, kteří se opírají o Hérakleida, neprovozeli jej Homér na válečné výpravě nečinně a neužitečně.

Vyprávějí totiž, že po dobytí Egypta chtěl založit veliké a lidnaté město, nazvat je podle svého jména a zanechat je po sobě, a podle dobrého zdání stavitelů již vyměřoval jakési místo, veliké jako dosud nikdy, a vytyčoval hradby, ale když pak v noci spal, měl podivuhodné vidění: ve snu k němu přistoupil muž zcela šedivých vlasů a důstojného vzhledu a říkal tyto verše:

*„Potom jest jakýsi ostrov tam v moři, jež velmi se vlní,
před zemí egyptskou leží a Faros mu říkají jménem.“*

Ihned se tedy probudil, vstal a šel na Faros, jenž byl tehdy ještě ostrovem poněkud výše nad Kanóbským ústím Nilu, dnes však je umělou hrází spojen s pevninou. Jakmile spatřil to místo vynikající svou dobrou polohou — je to totiž pruh země, jenž poměrně dosti širokou šíjí odděluje velkou lagunu a moře vybihající ve velký záliv —, prohlásil, že si Homér zaslouží obdiv nejen ve všem ostatním, ale že je také výborným stavitелеm, a poručil rozvrhnout podobu města podle tohoto místa.

Poněvadž nebyla po ruce hlínka, brali ječnou mouku a na půdě s černou zemí jí rýsovali kruhovitý oblouk, na jehož vnitřní obvod se připojovaly jako na lem vojenského pláště přímé linie stejně vzdálené, ale postupně stále kratší. Král měl z toho plánu radost, ale náhle se od laguny jako mračno snesl na to místo nesčetní ptáci rozmanitých druhů a velikostí a nezanechali ani drobeček mouky, takže sám Alexandr byl tímto znamením znepokojen. Ale věštci ho vybízeli, aby byl dobré mysli, neboť zakládá město, jež bude velmi bohaté a má se stát živitelem velmi rozmanitých lidí. I poručil svým správcům, aby se tím dílem zabývali, a sám vyrazil k Ammónově svatyni.

Byla to cesta dlouhá, plná námah a útrap, a spojená s dvojím nebezpečím: jednak z nedostatku vody, pro nějž je na vzdálenost několika dní pustá, jednak také pro prudký jižní vítr, kdyby je snad na pochodu hlubokým a nekonečným pískem přepadl

— jako prý již kdysi dávno, jak se vypráví, rozvířil kolem Kambysova vojska veliké spousty písku, zaplavil jako vlnami rovinu, zasypal a zahubil padesát tisíc lidí. Na to vše snad všichni pomýšleli, ale bylo těžké odvrátit Alexandra od čehokoli, co si jednou umínil provést, neboť štěstí v jeho podnicích posilovalo jeho vůli a jeho vášnivost ho v uskutečňovaných podnicích strhovala k bezuzdné horlivosti, takže se snažila zdolávat nejen nepřátele, ale i krajiny a doby.

27 To, co se jim na tehdejších pochodu za těch nesnázi přihodilo, vzbudilo ještě více než pozdější věštby víru, že jim pomáhá bůh; ba jakýmsi způsobem se odtud dostalo víry i těm věštbám. Nejprve je totiž hojná voda seslaná nebem a vydatné deště, jež nastaly, zbavily strachu před žizní a uhasily vyprahlost písku, jenž zvlhl a stal se hutným, a vzduch učinily zdravým a čistším. Dále pak, když byly zasypány značky, jimiž se řídili vůdcové na cestě, a když při postupu a neznalosti cesty bloudili a rozptylovali se, zjevili se náhle havrani a přejímali vůdcovství toho pochodu, letěli spěšně před těmi, kdo je následovali, a čekali na ty, kdo se zpožďovali a ubírali se zvolna; a nejhodnější podivu bylo, jak vypráví Kallisthenes, to, že si svými hlasy bloudící v noci přivolávali a svým krákaním je zase uváděli na stopu pochodové cesty.

Když Alexandr prošel pouští a došel na místo, Ammónův velekněz ho oslovil pozdravem od boha jakožto otce. On se otázal, zda mu snad unikl některý z otcových vrahů. Když mu však velekněz kázal, aby se zdržel bezbožných slov, neboť prý nemá smrtelného otce, opravil se a zvídal, zda potrestal všechny Filipovy vrahy. Potom se tázal na vládu, zda mu bůh dovoluje stát se pánem všech lidí. Když bůh odpověděl, že mu to dovoluje a že je Filippos úplně pomstěn, obdaroval boha skvělými dary a lidi penězi.

Tak zní většina zpráv o těch věštbách. Sám Alexandr v dopise své matce praví, že se mu dostalo jakýchsi tajných věštek, jež prý jí poví sám mezi čtyřma očima, až se vrátí. Někteří však vyprávějí, že ho velekněz s jakousi laskavostí chtěl oslovit řecky „ó paidion“ (=chlapeče!), ale na konci tohoto slova hrubou chybou pronesl s a řekl „ó paidios“, takže vyslovil s místo n. Tento poklesek jazyka prý Alexandr velmi uvítal, a tak prý se rozšířila pověst, že ho velekněz oslovil „ó pai Dios“ jako Diova syna.

Také se vypráví, že prý Alexandr s účastí poslouchal filozofa Psammóna, a nejvíce ze všech jeho výkladů se mu prý zalíbilo to, že jsou všichni lidé ovládáni bohem, neboť to, co je v každém člověku vládnoucího a vynikajícího, je božské. Ale on sám prý o tom soudil ještě filozofičtěji a říkal, že je bůh sice společným otcem všech lidí, ale za své vlastní děti že si volí ty nejlepší.

28 Vůbec byl k barbarům hrdý a choval se k nim jako člověk přesvědčený o svém božském původu a zplození bohem; k Řekům však projevoval své božství mírně a šetrně. — Leda jednou, když psal Athéňanům o ostrově Samu, pravil: „Já bych vám svobodné a slavné město nedal, ale dostali jste je od tehdejšího pána, jenž byl nazýván mým otcem“ — mínil tím Filippa. Ale později, když byl nešťastnou náhodou poraněn šípem a pocítil silné bolesti, řekl: „Přátelé, to zde teče opravdová krev, a nikoli

ichór, jaký prý žilami probíhá nesmrtným bohům.“

A když jednou silně zahřmělo a všichni se poděsili, přítomný sofista Anaxarchos k němu pravil: „Způsobil jsi to snad ty, synu Diův?“

Alexandr se zasmál a odpověděl: „Ne, neboť nechci být k svým přátelům hrozný, jak mě vybízíš ty, jenž podceňuješ mou večeri, protože vidíš na stole předloženy ryby, a nikoli hlavy perských satrapů.“

Vskutku prý udělal Anaxarchos takovou poznámku, když Héfaistión poslal králi malé rybičky. Anaxarchos tím chtěl ponížít a učinit směšnými ty, kteří se s velkými námahami a nebezpečími pachtí za vysokými věcmi, že v radostech a požitech nemají o nic anebo jen o málo více než ostatní lidé.

Z toho tedy, co bylo řečeno, je zjevné, že se Alexandr pod vlivem té věšty nijak nezměnil a nezpychl, nýbrž vírou ve své božství si jen pokořoval ostatní lidi.

29 Po návratu z Egypta do Foinikie pořádal bohům oběti, slavnostní průvody a kycklické i tragické závody, jež se staly skvělými nejen vnějším leskem, ale také horlivostí účastníků. Chorégy byli totiž kyperští králové, tak jako ti, kdo v Athénách podle losu zastupovali fýly, a závodili mezi sebou s podivuhodnou ctizádostí. Hlavně však vynikli horlivým zápolením Nikokreón ze Salamíny a Pasikrates ze Solů. Ti totiž dostali jako

chorégové losem nejslavnější herce, Pasikrates Athénodóra, Nikokreón Thessala, pro něhož byl zaujat i sám Alexandr. Ale neprojevili své zaujetí dříve, dokud nebyl hlasováním za vítěze prohlášen Athénodóros. Tehdy, jak se zdá, při odchodu prohlásil, že souhlasí s rozhodnutím soudců, ale že by byl rád ztratil třeba část své říše, kdyby nebyl musel vidět Thessala poraženého. Když však Athéňané Athénodóra pokutovali, že se nedostavil k závodu o dionýsiích, a žádali, aby jim král o něm dopsal, neudělal to sice, ale zaslal jim pokutu ze svého. A když Lykón Skarfejský dělal na jevišti žerty a vsunul do veselohry verš obsahující žádost o deset talentů, zasmál se tomu a dal mu je.

Dareios poslal Alexandrovi dopis a přátele s prosbou, aby přijal za zajaté deset tisíc talentů výkupného a aby byl jeho přítelem a spojencem, podržel celou zemi až po Eufkrat a vzal si za ženu jednu z jeho dcer. Alexandr to sděloval svým druhům. Ale když Parmenión prohlásil: „Kdybych já byl Alexandrem, přijal bych to,“ řekl Alexandr:

„Já také, při Diovi, kdybych byl Parmeniómem.“

Ale Dareiovi napsal, že bude přijat se vši pozorností, přijde-li k němu; nepřijde-li však, že je již on sám na cestě k němu.

30 Ale brzy toho litoval, když Dareiova choť za porodních bolesti zemřela, a zřejmě ho trápilo, že byl zbaven nemalé příležitosti ukázat se šlechtným. Pohřbil tedy tu ženu a nešetřil při tom žádné nádhery.

Z kleštěnců, kteří byli zajati s ženami, utekl jeden z jeho tábora a zachránil se na koni k Dareiovi — jmenoval se Tíreós —, i oznámil mu smrt jeho choti.

Dareios se bil do hlavy a hlasitě nařikal: „Běda perskému osudu, že se králova choť a sestra nejen stala zajatkyňou, ale i po smrti leží, aniž se jí dostalo královského pohřbu.“ Komorník mu vpadl do řeči: „Co se týče pohřbu a veškeré úcty a toho, co se sluší, nemáš, králi, proč žalovat na zlý osud Peršanů, neboť ani zaživa nepostrádala má velitelka Stateira, jakož i tvá matka a tvé děti ničeho z dřívějších výhod a poct, leč toho, vidět tvé světlo, jemuž dá Pán Óromasdes opět jasně vzplanout; a ani po smrti nebyla zbavena nějaké ozdoby, nýbrž byla uctěna dokonce i slzami nepřátel, neboť tak šlechtným je Alexandr, když zvítězil, jako je zdatný v boji.“

Když to Dareios uslyšel, zaváděl ho zmatek a bolest do

nemístných podezření. Odvedl eunucha stranou dovnitř stanu a řekl mu: „Nedržíš-li i ty jako perské štěstí s Makedoňany a jsem-li ti dosud já, Dareios, pánem, pověz mi při velikém světle Mithrově a při mé královské pravici, není to snad nejmenší ze Stateřiných neštěstí, jež oplakávám? Netrpěli jsme snad žalostněji za jejího života a byli bychom snad plným právem více nešťastní, kdybychom byli padli do rukou surovému a ponurému nepříteli? Jaký důvod má mladý člověk ctít nepřítelovu ženu a zavazovat se až k tak vysoké úctě?“

Ještě co mluvil, sklесl mu Tireós k nohám a prosil ho, aby nepronášel tak bezbožná slova a ani nekřivdil Alexandrovi, ani netupil svou zemřelou sestru a choť, a aby se ve svém neštěstí nezbavoval největší útěchy, víry, že byl překonán mužem, jenž je lepší než lidská přirozenost, ale aby se Alexandrovi podíval, že projevil vůči perským ženám ještě větší počestnost než statečnost vůči perským mužům.

Když se přitom komorník zaklínal strašnými přísahami a vyprávěl i o ostatní Alexandrově zdrženlivosti a velkodušnosti, vyšel Dareios k svým druhům, vztáhl ruce k nebi a pomodlil se: „Bohové mého rodu a mého království, dopřejte mi především, abych zase napravil štěstí perské říše a zanechal ji v tom blahobytu a síle, jak jsem ji přijal, abych, až zvítězím, mohl splatit Alexandrovi projevy lásky, jichž se mi dostalo na mých nejdražších, když jsem upadl do neštěstí. Ale přišel-li souzený čas, jež my lidé dlužíme Nemesis a střídání osudů, aby se vláda Peršanů provždy skončila, nechať na Kýrův stolec neusedne nikdo jiný leč Alexandr!“

Tak vypráví většina spisovatelů o tehdejších událostech a slovech.

31 Alexandr si už podrobil celé území až po Eufrat a táhl proti Dareiovi, jenž se přibližoval z vnitrozemí s jedním miliónem vojáků.

Kdosi z hetairů vyprávěl Alexandrovi jako věc hodnou smíchu, že se sluhové jeho průvodu rozdělili na dva tábory; každý z těch dvou táborů prý má velitele a vůdce, jednomu říkají Alexandr, druhému Dareios. Přestřelka mezi nimi prý se začala nejprve hroudami, potom pěstmi, a konečně se v zápalu boje rozohnili až k tomu, že užili kamenů a klacků; a mnohé bylo prý sotva možno uklidnit.

Když to Alexandr uslyšel, rozkázal, aby ti dva vůdcové svedli spolu souboj. Takzvaného Alexandra vyzbrojil sám, Dareia Filótas. Zápasu přihlíželo celé vojsko, které pokládalo to, co se dělo, za jakousi předzvěst do budoucna. Po úporném boji zvítězil ten, jehož nazývali Alexandrem, a dostal darem dvanáct vesnic a dovolení nosit perský kroj. To zaznamenal Eratosthenes.

Známa velká bitva proti Dareiovi se strhla nikoli u Arbél, jak píše většina spisovatelů, nýbrž u Gaugamél. To slovo prý znamená v domorodém jazyku „velbloudí dům“. Jeden z dávných králů prý uprchl nepřátelům na jízdním velbloudovi; na tom místě ho usadil a určil několik vesnic k jeho zaopatření.

V měsíci boédromiónu nastalo v době, kdy se začínají v Athénách mystéria, zatmění měsíce. Jedenácté noci po zatmění se obě vojska přiblížila na dohled. Dareios udržoval v noci své branné síly ve zbrani, přitom za svitu pochodní objížděl řady; Alexandr však, zatímco Makedoňané odpočívali, dlel s věstcem Aristandrem před svým stanem, konal jakési tajemné obřady a obětoval bohu Strachu.

Starší příslušníci hetairů, a hlavně Parmenión, když bylo vidět, jak rovina mezi Nifatem a Gordyajskými horami celá plane světlý barbarů a z perského tábora k nim zaléhá jako z nedozírného moře nezřetelný změtený zvuk a hluk, se divili počtu barbarů a rozmlouvali mezi sebou, jak velké a těžké je utkat se s nimi otevřeně a obstát v tak velikém boji. Když král skončil oběti, přišli k němu a přemlouvali ho, aby přepadl nepříteli v noci a tmou aby zastřel nejhroznější stránku nastávajícího zápasu.

Ale on pronesl památná slova: „Nekradu vítězství.“ Některým se zdálo, že je jeho odpověď dětinská a planá a že při takovém nebezpečí nevhodně žertuje. Jiní soudili, že důvěřuje přítomné situaci a správně počítá do budoucna, jestliže nepopřává Dareiovi, bude-li přemožen, podnět vzchopit se opět k nové zkoušce sil, když by mohl svalovat vinu za to na noc a tmou jako dřívě na hory, soutěsky a moře; neboť Dareios neustane za takové síly a tak rozsáhlého území válčit ani pro nedostatek zbrani, ani pro nedostatek lidí, nýbrž teprve tehdy, až se přesvědčí o jejich síle zjevnou porážkou a zanechá hrdosti a naděje.

32 Když přátelé odešli, uložil prý se Alexandr ve stanu

a ostatek noci proti svému zvyku prospal hlubokým spánkem, takže vůdcové zrána přišli a divili se tomu a sami od sebe vydali rozkaz, aby si vojáci nejprve chystali snídaní. Když už potom čas naléhal, vešel prý Parmenión do stanu, přistoupil k jeho lůžku a dvakrát či třikrát ho zavolal jménem. A když se Alexandr probudil, otázel se ho, co se mu to stalo, že spí spánkem toho, jenž už je vítězem, nikoli toho, jenž má svádět největší ze všech zápasů.

Tu prý se Alexandr usmál a řekl: „A což, nezdá se ti, že už jsme vítězi, když jsme už zproštěni toho bludného potloukání a nemusíme se honit širou zpustošenou krajinou za Dareiem vyhýbajícím se bitvě?“

Ale nejen před bitvou, nýbrž i v samém nebezpečí se ukázal velikým a důsledně pevným jak ve své rozvaze, tak ve své sebe-důvěře.

Na levém křídle u Parmenióna totiž došlo za boje poněkud k ústupu a kolísání, poněvadž baktrijská jízda vrazila s velkou prudkostí a přesilou do Makedoňanů, a Mazaios poslal stranou kolem falangy jezdce, aby přepadli ty, kdo hlídali zavazadla. Proto také Parmenión, který byl tím i oním uváděn ve zmatek, poslal k Alexandrovi posly se vzkazem, že je ležení a trén ztracen, nepošle-li rychle zadnímu voji silnou posilu z fronty. Alexandr v ten čas právě dával své družině znamení k útoku. Když však slyšel Parmeniónův vzkaz, prohlásil, že nemá zdravý rozum a není při smyslech, nýbrž ve zmatku zapomněl, že zvítězí-li, získá ještě majetek nepřátel, budou-li však přemoženi, nebudou moci myslet na peníze ani na otroky, ale na to, aby zemřeli v čestném a slavném boji.

To vzkázal Parmeniónovi a nasadil si přilbu: ostatní výzbroj měl na sobě hned ze stanu, sicilský přepásaný kabátec, na něm dvojitý lňný pancíř z těch, jež byly ukořistěny u Issu. Přilba byla železná, ale blyštěla se jako čisté stříbro; byla to Theofilova práce. K ní přiléhal těsně límec, také železný, posázený drahými kameny. Meč měl podivuhodný jak kalením, tak lehkostí; dal mu jej darem kitijský král. Byl zvyklý většinou v bitvách užívat meče. Pláštík, jež nosil, svým vypracováním převyšoval vše ostatní víc, než se na výzbroj slušelo. Byla to totiž práce starého Helikóna, vzácnost rhodské obce, od níž jej dostal darem. Ten také nosíval do zápasů. Pokud jezdil podél vojska, aby zařizoval

tu a tam něco ve falanze, nebo dohlížel, míval jiného koně, protože si šetřil Búkefalu, jenž byl hodně letitý. Ale když vyrážel do boje, byl mu přiváděn Búkefalas, a jakmile na něj přesedl, ihned začínal útok.

33 Tenkrát rozmlouval nejvíce s Thesaly a ostatními Řeky, a když ho povzbudili křikem, aby je vedl proti barbarům, přehodil kopí do levé ruky, pravici vzýval bohy, jak praví Kallisthenes, a modlil se k nim, aby, je-li vskutku Diův zrozenec, přispěli a dodali Řekům síly. Věštec Aristandros v bílém plášti a se zlatým vínkem jel vedle něho a ukazoval, jak se v té chvíli nad Alexandrovou hlavou vznáší orel a míří letem dolů přímo na nepřítele. Ti, kteří to viděli, byli naplněni odvahou, a v té odvaze se navzájem povzbuzovali, takže se falanx valila během jako vlna za jezdci ženoucími se za nepřáteli.

Než se první mohli utkat bojem zblízka, barbaři uhnuli, takže nastalo velké pronásledování, přičemž Alexandr sháněl přemoženou část barbarů do středu, kde byl Dareios. Spatřil ho totiž zdálky, jak se ukázal mezi těmi, kdo byli postaveni před ním, hluboko uvnitř královské gardy. Byl to krásný a veliký muž, stál na vysokém voze, byl obklopen četnými skvělými jezdci, kteří byli hustě seskupeni kolem jeho vozu a stáli u něho připraveni přivítat nepřátele. Ale jakmile byl spatřen Alexandr ve své hrozivosti nablízku a vehnal prchající mezi ty, kteří ještě vytrvávali, poděsil a rozprášil většinu všech. Avšak nejlepší a nejurozenější se dávali před králem pobíjet, padali na sebe a tak zdržovali pronásledování, přitom se věšeli na lidi i koně a v smrtelných křečích s nimi zápolili.

Dareios viděl na vlastní oči všechnu tu hrůzu, síly postavené vpředu se tlačily na něho, a ježto nebylo snadné obrátit vůz a projet s ním, neboť kola vězela pevně v tak velkých kupách padlých, a koně, zadržovaní a zahrnovaní množstvím mrtvol, se vzpínali a uváděli vozataje ve zmatek, opustil vůz i zbraně, vyskočil na koně — byla prý to kobyła, jež se právě ohřebila — a dal se na útek. Avšak zdálo se, že by tenkrát nebyl unikl, kdyby nebyli přišli opět jiní jezdci od Parmenióna, kteří volali Alexandra na jiné místo, poněvadž prý se tam drží ještě značná síla nepřátel a ti nechtějí povolit. Vůbec totiž obviňují Parmenióna, že byl za oné bitvy zbabělý a nečinný, ať proto, že stáří už podlamovalo jeho odvalu, či proto, že — jak praví Kallisthenes —

nerad a se závistí pozoroval Alexandrovu moc a rostoucí význam. Tehdy však král, ač ho ta obsílka zamrzela, zatajil před svými vojáky pravdu a dal je zavolat zpět, že činí přítrž vraždění a nastává už tma. Ale zatímco se hnal k oddílu, jenž byl v nebezpečí, uslyšel cestou, že jsou nepřátelé všude poraženi a utíkají.

34 Tak se skončila bitva a zdálo se, že je perská říše úplně vyvrácena. Alexandr byl povolán za krále Asie, obětoval velkolepě bohům a přátelům udílel darem bohatství, domy, knížectví. Aby došel cti u Řeků, napsal jim, aby byly všechny tyranidy zrušeny a obce žily pod vlastními zákony; zvlášť pak napsal Platajským, aby opět stavěli své město, poněvadž jejich otcové poskytli tu půdu Řekům, aby na ní svedli zápas za svobodu. Poslal i Krotónským do Itálie část kořisti s úmyslem pocítit tak horlivost a udatnost atleta Faylla, jenž za řeckoperských válek, kdy ostatní Italikové uznali Řecko za ztracené, připlul s lodí vystrojenou na vlastní náklad k Salamině, aby se účastnil boje. Tak velice byl pozorný ke každé zdatnosti a takovým byl strážcem a přítelem krásných činů.

35 Na dalším postupu do Babylónie, jež se k němu ihned celá přidala, se podivil nejvíce trhlíně v zemi, z níž tryskal oheň jako ze zřídla, a proudy nafty, jenž se nedaleko oné trhliny pro svou sílu rozléval v jezero. Nafta se jinak podobá asfaltu, ale je velmi citlivá na oheň, takže než se jí ještě dotkne plamen, chytá od pouhého svitu světelné záře a rozněcuje současně vzduch, jenž je uprostřed. Aby ukázali její povahu a sílu, pokropili barbaři touto lehkou látkou silnici vedoucí ke královu obydlí, potom se postavili na kraji a přiložili na postříkaná místa pochodně — už se stmívalo. Jakmile přední část chytla, netrvalo to ani chvíli a oheň pronikl rychlostí myšlenky na druhý konec a celá silnice byla v jednom plameni.

Byl tam jakýsi Athénofanes z Athén, jeden z těch, kdo obyčejně ošetřovali královo tělo při mazání mastí a koupeli a usilovali odvádět jeho myšlenky k něčemu veselému. Tenkrát stál právě v lázni vedle Alexandra mladý otrok jménem Stefanos, prostá osoba směšného vzhledu, ale půvabně zpívající. A tu řekl Athénofanes: „Chceš, králi, abychom tu látku zkusili na Stefanovi? Neboť chytí-li na něm a neuhasne, soudil bych dozajista, že je její moc nezdolná a hrozná.“

Otrok se velmi ochotně sám nabízel k té zkoušce, ale jakmile

ho natfeli naftou a dotkli se ho světlem, zaplálo jeho tělo takovým plamenem a bylo celé tak pokryto ohněm, že Alexandr upadl do nejvyšší úzkosti a obav. A kdyby nebylo náhodou při tom mnoho lidí držících v rukou nádoby s vodou určenou pro lázeň, nebyla by přišla pomoc dřívě, než se oheň rozšířil. Ale i tak tehdy jen ztěžka uhasili tělo toho otroka, jež se stalo celé ohněm, a potom tím těžce zkoušel.

Některí badatelé, kteří se snaží mýtus o Médeii zachránit a přiblížit pravdě, dosti pravděpodobně tvrdí, že je to ono Médelino kouzlo, jímž prý, jak je známo z tragédií, natfela onen věnec a řízu, neboť prý nevyšlehl oheň přímo z oněch věcí ani sám od sebe, nýbrž když byl nablízku postaven plamen, v mžiku prý, aniž to bylo pozorovat, na věci přeskočil a vzplál. Paprsky a proudy ohně přicházející z dálky způsobují prý u ostatních těles jen světlo a teplo, ale u těles obsahujících v dostatečném množství vzdušnou suchost anebo tučnou vlhkost proměňují prý rychle látku, jak se v ní shromažďují a prudce se rozpalují.

Pokud se týče původu nafty, bylo sporné, zda . . . (v textu je mezera) . . . či spíše zda to vytéká jako látka zapalující oheň a tekutina ze země, jež má olejnatou a vznětlivou podstatu, neboť Babylónie je země podstaty velmi ohnivé, takže ječná zrna často povyskakují od země a odrážejí se, jako by sebou ta místa působením žáru křečovitě trhala, a lidé spávají za veder na kožených měších naplněných vodou. Když byl správcem toho území Harpalos, jenž usiloval horlivě o to, aby vyzdobil královský palác a promenády řeckými rostlinami, ostatní se mu ujaly, ale jediný břečťan ta půda nerodila, nýbrž pokaždé jej zničila, neboť nensnášel její složení; je totiž ta země ohnivé podstaty, kdežto on miluje chladno.

Pro takové odbočky, pokud nepřekračují míru, se snad nedobrou nespokojení čtenáři příliš horšit.

36 Alexandr se zmocnil Sús a tu získal v královském paláci čtyřicet tisíc talentů ražených peněz a ostatní zařízení a nádheru, že ji nelze vypovědět. Tu prý bylo také nalezeno pět tisíc talentů hermionského purpuru, jenž tam byl složen před sto devadesáti roky, ale stále ještě si uchovával čerstvý a svěží nádech barvy. Příčinou toho prý je, že se při barvení purpurových látek užívá medu, jako při bílých bílého oleje — neboť i ty, jsou-li také tak staré, jeví stále ještě čistou skvělost a lesk.

Deinón vypráví, že si perští králové posílali mimo jiné i provodu z Nilu a Istru a ukládali ji do pokladnice a tak jaksi dotvořovali velikost své říše a své panství nad celým světem.

37 Přístup do Persidy byl pro neschůdnost krajiny těžký a byl hlídán nejurogenějšími Peršany — Dareios totiž již utekl. Tu Alexandrovi ukázal cestu nevelkou oklikou člověk hovořící dvěma jazyky, jehož otec byl Lyčan, matka Peršanka. Na toho prý se vztahovala věštba Pythie, když byl ještě Alexandr chlapcem, že se stane vlk (=lykos) Alexandrovi vůdcem na cestě proti Peršanům.

Tam bylo způsobeno velké krveprolití mezi zajímanými Peršany. Alexandr sám píše, že kázal ty lidi zabít, poněvadž se domníval, že mu to bude na prospěch. Ražených peněz našel toliko v Súsách, ostatní zařízení a bohatství bylo prý vezeno na deseti tisících mezích spřeženích a pěti tisících velbloudech.

Lid tlačící se do královského paláce nehorázně skácel velikou Xerxovu sochu. Když ji Alexandr spatřil, přistoupil k ní a oslovil ji jako živou bytost: „Máme tě minout a nechat ležet pro tvou výpravu proti Řekům, či tě máme postavit pro tvou ostatní uslechtilost a zdatnost?“ Tak stál dlouhou chvíli mlčky a zabrán v myšlenky; konečně však sochu minul a odešel.

Aby se vojáci zotavili — byla totiž už zimní doba —, strávil tu čtyři měsíce. Když se poprvé posadil pod zlatými nebesy na královský trůn, rozplakal se prý stařecky Démaratos Korintský, člověk Alexandrovi oddaný a jeho přítel po otci, a řekl prý: jak velkého potěšení jsou zbaveni z Řeků ti, kdo zemřeli dříve, než mohli vidět Alexandra sedět na Dareiově trůně.

38 Poněvadž potom hodlal táhnout dále proti Dareiovi, odal se k radosti své družiny veselé a bujné pitce, a pily s nimi i ženy, jež přišly na veselici k svým milencům. Mezi nimi nejvíce vynikala Thais, milenka pozdějšího krále Ptolemaia, rozená Athénanka. Brzy duchaplně chválila Alexandra, brzy s ním žertovala a se vzrůstající opilostí zašla tak daleko, že pronesla slova, jež jí sice jako Athénance slušela, ale přece byla na její osobu troufalá. Pravila totiž, že se dnes cítí odměněnou za útrapy, jež prožila při svém bloudění po Asii, tím, že se může pyšně posmívat hrdému perskému královskému paláci; ale ještě sladší prý by pro ni bylo, kdyby mohla ve veselém průvodu podpálit dům Xerxa, jenž spálil Athény, a sama před královými očima

přiložit oheň, aby se rozneslo po světě, že ženy táhnoucí s Alexandrem potrestaly Peršany za Řecko krutěji než oni velitelé námořních a pěších vojsk.

Ta slova byla provázena potleskem, hlukem a pobídkami druhů a horlivými pokřiky; tu se dal král strhnout, vyskočil a s větrem a pochodní kráčet v čele. Všichni ho ve veselém průvodu s křikem následovali, obstoupili královský palác, a ti z ostatních Makedoňanů, kteří se o tom dovídali, se sem radostně sbíhali a pochodněmi. Doufali totiž, že zapaluje-li a ničí královský palác, upíná přitom mysl na svůj domov a nemíni bydlet mezi barbary. Jedni tedy vyprávějí, že se to stalo takto, jiní však, že to učinil úmyslně. Ale souhlasně se praví, že toho ihned litoval a nařídil oheň uhasit.

39 Byl už od přirozenosti velmi štědrý, a tato vlastnost se stupňovala ještě více se vzrůstem jeho moci; a byla s ní spojena i přívětivost, již jedině si dárcové lidí opravdu zavděčují. Připomenou jen několik příkladů.

Vůdce Paionů zabil nepřitele, ukázal mu jeho hlavu a pravil: „Tato věc má u nás, králi, cenu zlaté číše!“ Alexandr se usmál a řekl: „Jenže prázdné, ale já ti ji naplním čistým vínem a připiji ti z ní na zdraví.“

Jeden z prostých Makedoňanů hnal mezka nesoucího královské zlato; a když zvíře umdlévalo, vzal si náklad na záda a nesl jej sám. Když ho král viděl, jak je tou tíží zmořen, vyptal se na tu věc, a když měl náklad složit, řekl mu: „Neumdlévej, dojde ještě zbytek cesty k svému stanu a dones si to pro sebe!“

Vůbec ho více mrzelo, nebral-li kdo, než když někdo žádal. Fókiónovi napsal dopis, že ho napříště nebude pokládat za svého přítele, bude-li odmítat důkazy jeho přízně. Serapiónovi, jednomo z mládenců hrajících si s míčem, nedával nic, poněvadž o nic nežádal. Když se tedy Serapión jednou dostavil ke hře s míčem, házel míč jiným, a když král řekl: „A mně ho nedáváš?“, odpověděl mu: „Však ty nežádáš!“ I zasmál se tomu a bohatě ho obdaroval. Na jakéhosi Próteu, jenž náležel mezi lidi obratné při žertování a při pitce, Alexandr zanevřel, jak se zdálo; a když ho přátelé prosili a on plakal, řekl král, že se s ním zase smíruje. A tu řekl Próteas: „Tedy mi dej, králi, nejprve nějakou záruku!“ Alexandr poručil dát mu pět talentů.

Co se týče bohatství, jež udílel svým přátelům a tělesným

strážcům, jak veliké výše dosahovalo, prozrazuje Olympias v listě, jež mu napsala: „Čiň ovšem dobře svým přátelům a vyznamenávej je; ale takto je činiš všechny rovnými králům a zajišťuješ jim bohatstvím přátele, kdežto sebe osamocuješ.“ Poněvadž mu Olympias psávala často takové věci, uchovával její dopisy v tajnosti. Jen jednou připustil, aby Héfaistión, jak měl ve zvyku, četl jeden její dopis spolu s ním, když byl rozpečetěn, ale potom si stáhl z prstu svůj prsten a přiložil pečeť na jeho ústa.

Mazaios byl Peršan, jenž nabyt u Dareia velmi vlivného postavení; jeho synovi, jenž už měl jednu satrapii, přidával Alexandr ještě druhou, větší. Ale Mazaios to s díky odmítal a řekl: „Králi, dříve byl jediný Dareios, ale nyní jsi ty udělal mnoho Alexandrů.“

Parmeniónovi dal v Súsách dům kleštěnce Bagóa, v němž prý bylo nalezeno jen šatstva za tisíc talentů. Antipatrovi napsal, aby si držel tělesnou stráž, poněvadž prý se mu chystají úklady. Svě matce dával a zasílal četné dary, ale nedovoľoval jí, aby pletichařila a míchala se do vojska; a když mu něco vyčítala, snášel její prudkost s klidem. Jen jednou, když mu kdysi napsal Antipatros proti ní dlouhý dopis, prohlásil po jeho přečtení: „Antipatros neví, že jedna matčina slza dovede smazat sta a sta dopisů.“

40 Ale Alexandr viděl, že lidé z jeho okolí tonou v přepychu a že se dopouštějí hrubých výstředností v životě a nádheře. Tak například Hagnón z Téu nosil v stěvivcích stříbrné hřebíčky, Leonnatovi se dopravoval na množství velbloudů pro gymnasia písek z Egypta, Filótas si dal zhotovit na lovy sítě dlouhé sto stadií, myrhy užívali při mazání a koupání ti, kteří neužívali dřívě ani oleje, a ve své družině měli maséry a komorníky.

Proto jim mírně a poučně vyčínil, vyjádřil svůj podiv nad tím, že oni, kteří vybojovali tolik a tak velkých zápasů, nepamatují, že sladčeji spí, kdo nad námahami zvítězil, než ti, kdo námahám podlehli, jestliže při srovnávání perského života se svým nevidí, že vést si rozmařile je nejotročtější, kdežto namáhat se nejkrálovštější. „Ale jak by kdo,“ pravil, „dokázal pečovat sám od sebe o koně a upravit si oštěp nebo přílbu, když si odvykl starat se vlastníma rukama o své tělo, jež je pro něho to nejbližší, co má? Nevíte,“ dodal, „že dosáhneme vrcholu vítězství tím, nebudeme-li činit totéž, co poražení?“

I oddával se sám ještě více námahám na válečných pochodech a honbách, snášel útrapy a vydával se v nebezpečí, takže dokonce i lakedaimonský vyslanec, jenž se namanul k tomu, když skládal velkého lva, prohlásil: „Krásně jsi, Alexandře, bojoval se lvem o královský trůn!“ Z tohoto lovu udělal Krateros votivní dar pro Delfy, dal zhotovit měděné sochy lva, psů, krále bojujícího s tím lvem a sebe spěchajícího mu na pomoc. Část sousoší vytvořil Lysippos, část Leóchares.

41 Alexandr se tedy vystavoval nebezpečí, aby se sám cvičil a přitom i ostatní povzbuzoval k statečnosti. Ale jeho přátelům se již pro bohatství a povýšenost chtělo žít v přepychu a nečinnosti, mrzeli se na pochody neznámými krajinami, jimž nebylo konce, a na válečné výpravy, a zašli přitom pozvolna tak daleko, že ho tupili a špatně o něm mluvili. On se k tomu choval zpočátku docela mírně a říkal, že je údělem králů, aby se jim za dobré skutky dostalo pomluv. A přece se jeho důvěrným přátelům i při nejnepatrnějších příležitostech dostávalo od něho důkazů veliké přízně a cti. Několik příkladů zde uvedu.

Peukestovi v dopise vyčítal, že když ho kousl medvěd, ostatním o tom napsal, ale jemu to neoznámil. „Napiš tedy,“ praví, „aspoň teď, jak se ti vede, a zda tě snad někteří ze společníků na honu přitom neopustili, aby byli potrestáni.“

Héfaistiónovi a jeho družině, službou vzdáleným, napsal, že si hráli s promykou a Krateros že přitom padl na Perdikkův oštěp a poranil se na stehnech.

Když Peukestas šťastně vyvázl z jakési nemoci, napsal sám lékaři Alexippovi zvláštní děkovný dopis.

Když byl Krateros churav, měl ve snách vidění a sám za něho obětoval zvláštní oběti a vyzval i jeho, aby obětoval.

Dále dopsal lékaři Pausaniovi, jenž chtěl Kratera pročistit čemeřicí, a jednak projevoval svou úzkost, jednak mu radil, aby toho léku užil.

Ty dva, kteří mu první oznámili útěk a uniknutí dvořana Harpala, totiž Efialta a Kissa, uvrhl do vězení v domnění, že toho muže lživě osočují.

Když posílal domů ty, kteří churavěli, a staré lidi, dal se zapsat mezi churavé Eurylochos z Aig. Byl však potom usvědčen, že mu nic není, a přiznal se, že miluje Telesippu a že ji chce doprovázet, až bude odcházet k moři. Alexandr se zeptal, komu ta

žena patří, a když uslyšel, že je to jedna z hetér svobodného rodu, pravil: „Eurylochu, máš ve mně společníka v lásce; hled' tedy, abychom buď slovy nebo dary Telesippu získali, aby zůstala zde, když je dcerou matky ze svobodného rodu.“

42 Je třeba se mu podívat, že měl pro své přátele dokonce i pokdy k takovým dopisům, jako například dává v dopise rozkaz vyhledat Seleukova otroka, jenž uprchl do Kilikie, chválí Peukestu, že chytil Nikóna, Kraterova otroka, a Megabyzovi píše o sluhovi, jenž se utekl do chrámu, aby ho, bude-li moct, z chrámu vylákal a chytil, ale v chrámě aby na něho nevztahoval ruku.

Vypráví se také, že si prý jako soudce při hrdelních procesech zpočátku zakrýval rukou jedno ucho, když mluvil žalobce, aby si je uchoval čisté a pomluvy prosté pro obžalovaného. Ale později ho četné pomluvy učinily tvrdším tím, že zneužíval pravdy, aby tak získaly přístup lžím. Nejvíce pozbyval rozmyslu tehdy, byl-li pomlouván; tu býval hrozný a neúprosný, poněvadž miloval čestnou pověst nad život a královský stolec.

Tenkrát tedy táhl opět proti Dareiovi, aby s ním znovu bojoval. Ale když se doslechl, že ho Běsos zajal, přidal Thesalům k vlastnímu žoldu dva tisíce talentů darem a propustil je domů. Za obtížného a protahujícího se pronásledování — urazil totiž v jedenácti dnech tři tisíce tři sta stadií na koni — byla většina jeho vojáků vyčerpána, zvláště pro nedostatek vody.

Tu narazil na nějaké Makedoňany; ti dopravovali v měších na mezcích vodu. Když spatřili Alexandra — bylo již poledne — těžce sklíčeného žízni, rychle naplnili vodou přílbu a přinesli mu ji. Když se jich otázal, komu ji dopravují, řekli: „Naším vlastním synům; ale budeš-li ty živ, zaopatříme si jiné, i kdybychom je ztratili.“

Když to uslyšel, vzal do ruky přílbu. Ale jak se tak rozhlížel a spatřil své jezdce kolem sebe všechny s hlavami nachýlenými a hledící po nápoji, nenapil se, vrátil přílbu, pochválil ty lidi a řekl: „Napíji-li se já sám, tihle pozbudou mysl.“

Jakmile uviděli jezdci jeho zdrženlivost a duševní sílu, vzkřik- li, aby je směle vedl dále, a bodali své koně; necítí prý ani únavu ani žízeň a vůbec se nepokládají za smrtelné, pokud mají takového krále.

43 Horlivost všech byla tedy stejná, ale jen šedesát prý jich

spolu s ním vtrhlo do nepřátelského ležení. Tu překračovali množství poházeného zlata a stříbra, mijeli četné kočáry s dětmi a ženami, opuštěné vozataji a ženoucí se na různé strany, a stíhali jen přední část nepřátel v naději, že je Dareios mezi nimi.

Konečně byl s obtížemi nalezen; ležel v kočáře, tělo poseto ranami od oštěpů, a jen maličko chybělo do jeho smrti. Přece však ještě požádal, aby mu dali pit, a když se napil studené vody, pravil k Polystratovi, jenž mu ji podal: „Muži, to je vrchol všeho mého štěstí, aby se mi dostalo dobra a já je nemohl splátnit. Ale Alexandr se ti odvděčí za mě a Alexandrovi bozi za to, že jednal slušně s matkou, ženou a dětmi. Jemu skrze tebe podávám tuto pravici.“

Po těchto slovech uchopil Polystrata za ruku a skonal. Když k němu Alexandr dorazil, zjevně cítil bolest s jeho osudem, sňal svůj plášť, položil jej na jeho mrtvolu a zavinul ji do něho. Když později dostihl Běssa, dal ho zaživa roztrhat: dva rovné stromy byly ohnuty tak, aby se stýkaly, na každý z nich dal přivázat jednu část těla, potom oba stromy uvolnil, a jak se prudce vyšvihly, odtrhly si příslušnou část těla. Ale tentokrát dal Dareiovo tělo královsky vyzdobit a poslal je jeho matce; jeho bratra Exathra přijal do své družiny.

44 Sám potom s nejsvěžejší částí svého vojska sestupoval do Hyrkánie. Tu uviděl mořský záliv, jenž se mu jevil nemenším než Černé moře, ale měl sladší vodu než ostatní moře. Nemohl se o něm nic určitého dovědět a pokládal za pravdě nejspodobnější, že to je vystouplá a zbylá voda z Maiótského jezera. Ale přírodovědcům nebyla pravda neznáma, už mnoho let před Alexandrovou výpravou zaznamenali, že to je nejsevernější ze čtyř zálivů rozlévajících se z vnějšího moře do pevniny, takzvané moře Hyrkánské čili Kaspické.

Tam narazili nějakí barbaři neočekávaně na ty, kteří vedli jeho koně Búkefalu, a zmocnili se ho. Alexandr se nesmírně rozčílil, poslal k nim hlasatele a pohrozil jim, že je všechny i s dětmi a ženami pobije, nevrátí-li mu toho koně. Ale když přišli nejen s koněm, ale odevzdávali mu i svá města, zachoval se ke všem laskavě a těm, kteří koně vzali, dal za něj výkupné.

45 Odtud vyrazil na parthské území a tam si ve volné chvíli poprvé oblékl perský kroj, ať už proto, že se chtěl přizpůsobovat domorodým zvykům v přesvědčení, že pro uklidnění lidí je dů-

ležité to, nač jsou zvyklí a co je jim sourodé, či snad tak chtěl také nepozorovaně učinit zkoušku s Makedoňany ve věci proskýněse, aby si tak ponenáhlu zvykali snášet odchýlení od obvyklého způsobu života i úplnou jeho změnu. Avšak nepřijal onen médicoský kroj, zcela barbarský a nápadný, ani si neoblékl nohavice, kaftan a turban, nýbrž jakýsi kroj střední, smíšený z kroje perského a médicoského, mnohem méně honosný než perský, ale nádhernější než médicoský.

Užíval ho nejprve tehdy, když se stýkal s barbary a doma se svou družinou, potom se tak ukazoval i veřejně, když si vyjížděl na koni nebo někde něco vyjednával. A byla to pro Makedoňany trapná podívaná, ale s obdivem pro jeho statečnost soudili, že se mu musí povolovat něco z toho, co by mu bylo k radosti a lesku. Vždyť přece byl vedle všech svých ostatních ran nedávno zasažen do bérce, přičemž mu byl uražen kousek holeně a vyhřezl; dále byl udeřen kamenem do krku, takže se mu dokonce zastřel zrak a dost dlouho se neprobíral z mrákot. Přece však se neustále vydával bezohledně v nebezpečí bojů. Dokonce když překročil Orexartes, ježž pokládal za Tanais, a zahnal Skythy na útěk, pronásledoval je do vzdálenosti jednoho sta stadií, ač byl sužován úplavicí.

46 Většina spisovatelů, mezi nimi Kleitarchos, Polykleitos, Onésikritos, Antigenes a Istros, vypráví, že to bylo v oněch končinách, co k němu přišla ona Amazonka; avšak Aristobúlos, ceremoniář Chares, Ptolemaios, Antikleides, Filón Thébský, Filippos Theangelský, dále pak Hekataios Eretrijský, Filippos Chalkidský a Dúris Samský tvrdí, že to je pouhý výmysl, a zdá se, že jim to dosvědčuje sám Alexandr, neboť když všechno přesně v dopise vylučuje Antipatrovi, uvádí sice, že mu skythský král nabízí svou dceru za choť, ale o nějaké Amazonce se nezmiňuje. O mnoho let později, když už byl Lysimachos králem, předčítal prý mu Onésikritos čtvrtou knihu svého spisu, v níž je vylíčena ta příhoda s Amazonkou. Lysimachos prý se tiše usmál a řekl: „A kdepak jsem tehdy byl já?“ Ať už tomu kdo věří nebo nevěří, jeho obdiv pro Alexandra nebude proto ani větší, ani menší.

47 Z obavy, aby Makedoňané na dalším tažení úplně neochabli, zanechal Alexandr ostatní sbory na místě, ale nejlepší vojáky, jež měl s sebou v Hyrkánii — bylo to dvacet tisíc pěšáků a tři tisíce jezdců — získal řečí. Až dosud prý se na ně barbaři

dívali jako na zjevení ve snách, ale způsobí-li jen poplach v Asii a odejdou, ihned prý na ně zaútočí jako na ženy. Přesto však dovolil odejít těm, kteří si to přáli, ale vyžádal si od nich osvědčení, že je od nich opuštěn se svými přáteli a těmi, kdo jsou ochotní s ním válčit, v té chvíli, kdy dobývá Makedoňanům světa. Tak je psáno téměř doslova v dopise zaslaném Antipatrovi, a také to, že všichni po těchto jeho slovech vzkřikli, aby je vedl, kam na světě chce.

Když tito přestáli zkoušku, nebylo už těžké pohnout sbory k dalšímu pochodu; ochotně ho následovaly.

Poté se přizpůsoboval životem ještě více domorodým zvykům a také je se snažil spřátelit s makedonskými zvyky v domnění, že smíšením a společenstvím spíše v dobré vůli ustaví svou moc než násilím, zvláště teď, když hodlal táhnout do velké dálky. Proto také vybral třicet tisíc hochů a poručil, aby byli vzděláváni po řecku a aby byli cvičeni v makedonských zbraních, a ustanovil jim četné dozorce.

Jeho poměr k Rhóxaně byl sice výsledkem skutečné lásky — spatřil ji krásnou a mladistvou při pitce v nějakém sboru —, ale zdálo se, že se to dobře srovnává s poměry, jaké tehdy byly, neboť barbaři byli jeho manželským spojením naplněni důvěrou a velmi si Alexandra oblíbili, že se v té věci projevil velmi mravným a neodvážil se ani té ženy, již jedině podlehl, dotknout bez zákonného práva. A když viděl, že z jeho hlavních přátel Héfaištión souhlasí a následuje jeho příkladu, kdežto Krateros setrvává ve zvycích otců, prostřednictvím onoho jednal s barbary, prostřednictvím tohoto pak s Řeky a Makedoňany. A vůbec onoho nejvíce miloval, tohoto ctil; vždy totiž říkal a domníval se, že Héfaištión miluje Alexandra, Krateros krále. Proto se také ti dva potají neměli v lásce a často mezi nimi docházelo k střetnutí. Jednou v Indii dokonce tasili na sebe meč a utkali se spolu. Přátelé spěchali tomu i onomu na pomoc, ale tu se přihnal Alexandr a veřejně káral Héfaištióna, nazýval ho posedlým a šílenecem, nechce-li chápat, že je pouhé nic, odejme-li mu kdo Alexandra; a v soukromí vyčinil pak trpce i Kraterovi. Potom je svedl pospolu, smířil je a přísahal u Ammóna a ostatních bohů, že je opravdu miluje nejvíce ze všech lidí, ale zpozoruje-li opět, že se spolu sváří, že je zabije oba dva nebo toho, kdo začal. Proto prý později ani v žertu nic proti sobě neřekli ani neučinili.

48 Filótas, Parmeniónův syn, požíval u Makedoňanů velké vážnosti, neboť se zdálo, že je zmužilý a vytrvalý, a tak stědrý a oddán přátelům nebyl vedle Alexandra nikdo. Vypráví se ale spoň, že ho kdosi z jeho důvěrných přátel žádal o peníze, a on mu je poručil dát. A když správce namítl, že nemá, řekl Filótas: „Cože? Nemáš ani žádnou číši nebo plášť?“ Ale přemírou hrdosti, tíhou bohatství, leskem, jímž obklopoval svou osobu, a způsobem života, což se vše u něho objevovalo měrou tíživějším, než se sluší na soukromou osobu, a potom konečně i tím, že napodobil vznešenost a povýšenost nikoli jemně, nýbrž beze všeho půvabu, hrubostí a plaností, vzbudil podezření a nepřízeň, takže mu dokonce sám Parmenión jednou řekl: „Synu, hled' mi být obyčejným člověkem!“

U samotného Alexandra už byl velmi dávno znám jako podezřelý. Když totiž byly po Dareiově porážce v Kilikii jeho věci v Damašku zabrány a do řeckého tábora dopraveno mnoho zajatých, byla mezi nimi nalezena jedna žena rodem z Pydny, sličného vzhledu; nazývala se Antigoné. Tu dostal Filótas. A jak to dělává mladý člověk s milenkou a s vínem v hlavě, vedl často zcela bez obalu všelijaké chlubitivé a vojácké řeči a připisoval největší činy sobě a svému otci, kdežto Alexandra nazýval nezralým chlapcem, jenž má jen jim co děkovat, že užívá titulu své vladařské důstojnosti. Ta žena o tom hovořila dále s kýmsi z důvěrných přátel, onen, jak je přirozeno, zase s jiným, až ta řeč došla ke Kraterovi. Ten tu ženu vzal a uvedl ji tajně k Alexandrovi. Když to Alexandr vyslechl, poručil jí, aby se dále stýkala s Filótou a vše, cokoli by od něho zvěděla, aby přicházela oznamovat jemu.

49 A tak Filótas ani nevěděl, že se mu strojí úklady, obcoval často s Antigonou a v hněvu i chvástavosti mu často vyklouzla z úst nevhodná slova a výroky proti králi. Avšak Alexandr, ačkoli se mu proti Filótovi dostalo pádných důkazů, setrval, aniž promluvil, a zdržel se, ať už proto, že důvěřoval Parmeniónově oddanosti k své osobě, či proto, že měl strach z jejich slávy a moci.

Ale v době, k níž jsme dospěli, začal strojit Alexandrovi úklady Makedoňan Limnos z Chalaistry, a vybízal Nikomacha, jednoho z mladíků, jehož byl milovníkem, aby se toho podniku zúčastnil. Ten odmítl a pověděl svému bratru Kebalinovi, jak

byl pokoušen. A Kebalinos přišel k Filótovi a vyzval ho, aby je oba uvedl k Alexandrovi, poněvadž se s ním musí sejít kvůli nutné a důležité věci. Ale Filótas je — bůhví proč, neboť to není známo — nechtěl předvést, že prý je král zaměstnán jinými důležitějšími záležitostmi. A to učinil dvakrát. Proto oni měli již Filótu v podezření a obrátili se na kohosi jiného; když ten je uvedl k Alexandrovi a nejprve pověděli tu věc o Limnovi, potom se však také mimochodem zmínili o Filótovi, jak se už dvakrát na něho obrátili, a on jich nedbal.

Právě tato věc Alexandra velice rozčilila. A poněvadž ten, kdo byl poslán pro Limna, ho zabil, když se při zatýkání bránil, byl ještě více pobouřen, protože soudil, že mu tak unikl hlavní důkaz o úkladech. A v rozhořčení na Filótu přibral k sobě lidi, kteří ho už dávno nenáviděli a teď otevřeně říkali, že by bylo od krále lehkomyšlné domnívat se, že by se Limnos, člověk z nějaké Chalistry, pustil do takového podniku sám od sebe; ten že byl jen sluhou či spíše nástrojem, který byl veden nějakou větší hybnou silou; a že je třeba hledat původce nástrahy mezi těmi, jímž nejvíce prospívalo, aby to zůstalo utajeno. A když král dopřál sluchu takovým řečem a podezřením, začali již uvádět na sta pomluv proti Filótovi.

Poté byl Filótas zatčen a vyslýchán, přičemž Alexandrovi druhové stáli při mučení, kdežto Alexandr naslouchal opodáí skrytý za záclonou. A tenkrát prý, když se Filótas obracel na Héfaištíóna a jeho druhy s žalostnými a pokornými výkřiky a prosbami, řekl: „Tak jsi tedy změkčilý, Filóto, a nemožný a do takových velkých věcí ses pouštěl.“

Jakmile byl Filótas popraven, poslal ihned do Médie a dal usmrtit i Parmenióna — muže, jenž spolu s Filippem vykonal mnoho věcí, jenž jediný nebo aspoň nejvíce ze starších přátel podnikl Alexandra k tomu, aby se přepravil do Asie, a jenž ze tří synů, kterých se mu dostalo, dva za té výpravy viděl padnout a s třetím byl sám utracen.

Toto jednání učinilo Alexandra obávaným u mnohých přátel, zvláště pak u Antipatra. Ten poslal tajně k Aitólům a vyjednával s nimi o spolek. Aitólové se totiž obávali Alexandra pro vyvrácení Oiniad: když se o něm Alexandr dověděl, prohlásil, že nikoli oiniadské děti, ale on sám bude Aitóly pokutovat.

50 Nedlouho potom se udála také ona příhoda s Kleitem,

pro ty, kteří se to tak prostě doslechnou, ještě krutější než po-
pravění Filóty; ale uvažujeme-li o její příčině a okolnostech,
shledáváme, že se to nestalo z předem uváženého úmyslu, nýbrž
jakýmsi neblahým osudem krále Alexandra, když hněv a opilost
poskytly Kleitovu daimonu příležitost jednat. Událo se to takto.

Přišli lidé, kteří přinášeli králi od moře řecké ovoce. On se po-
divil, jak je veliké a krásné, volal Kleita a chtěl mu je ukázat
a něco z něho dát. Kleitos právě obětoval, i zanechal oběti a šel
k němu; a tři z ovcí zasvěcených již oběti ho následovaly. Když
se to král dověděl, radil se o tom s věštcem Aristandrem a Kleo-
mantiem Lakónským. Ti prohlásili, že je to špatné znamení, pro-
to nařídil vykonat rychle očistnou oběť za Kleita. Alexandr sám
prý totiž měl tři dny předtím ve spánku zvláštní vidění: zdálo
prý se mu, že Kleitos sedí v černých šatech s Parmeniónovými
syny, ti všichni byli mrtvi; Kleitos však očistnou oběť nedokon-
čil: ihned šel k večeři, když měl už král skončenu oběť Dioskú-
rům.

Strhla se bujná pitka a zpívaly se písně jakéhosi Pranicha, jiní
říkají, že Pierióna, složené k potupě a výsměchu velitelům, které
nedávno barbaři přemohli. Starší se horšili a kárali básníka
i zpěváka, kdežto Alexandr a jeho druhové zálibně poslouchali
a vybízeli k pokračování.

A tu se Kleitos, již opilý a povahou prudce hněvivý a urput-
ný, velice durdil a říkal, že to není pěkné, aby byli mezi barbary
a nepřáteli tupeni Makedoňané, kteří jsou mnohem lepší než ti,
kteří se smějí, třeba se je potkalo neštěstí.

Alexandr na to odpověděl, že Kleitos mluví na svou vlastní
obranu, když nazývá zbabělost neštěstím.

Tu Kleitos vstal a zvolal: „Ale ta má zbabělost zachránila te-
be, potomka bohů, když ses už začal obracet zády k Spithridato-
vu meči! A krví Makedoňanů a těmito ranami ses stal tak veli-
kým, že ses zřekl Filippa a snažíš se vloudit do rodiny Ammóno-
vy!“

51 Alexandr se rozlítl a zvolal: „A ty si, ničemo, myslíš, že
ti projde jen tak, mluvíš-li pokaždé o mně takto a působíš roz-
broje mezi Makedoňany?“

„Však se nám ani teď,“ odpověděl mu Kleitos, „nevede zrov-
na krásně, když se nám dostává za naše námahy takových od-
měn, a blahoslavíme ty, kteří jsou již mrtvi, dříve než se mohli

dožít toho, jak jsou Makedoňané mrskáni médkými metlami
a doprošují se Peršanů, aby směli předstoupit před krále!“

Když Kleitos takto směle hovořil a lidé z Alexandrova okolí
již povstávali a tupili ho, pokoušely se starší osoby uklidňovat
hluk. Alexandr se však obrátil ke Xenodochovi z Kardie a Arte-
miovi z Kolofónu a řekl: „Nezdá se vám, že Řekové žijí mezi
Makedoňany jako polobozi mezi divokými zvířaty?“

Kleitos však nemínil ustoupit a vyzýval Alexandra, aby mu
jen veřejně řekl, co chce říci, nebo aby nezval na večeři svobod-
né muže, mající volnost slova, ale žil si s barbary a otroky, kteří
se budou klanět jeho perskému pásu a bílé zíhanému chitónu.
Tu již nebyl Alexandr s to, ovládnout svůj hněv, vzal ze stolu
jablko a hodil je po něm a sháněl se po svém meči. Ale jeden
z tělesných strážců, Aristonús, jej už dříve potají odklidil. Ostat-
ní se kupili kolem něho a prosili, ale on vyskočil a volal make-
donsky svou tělesnou stráž — to bylo znamení velikého zmatku
— a rozkázal trubači troubit a udeřil ho pěstí, když váhal a ne-
chtěl mu vyhovět. Tento muž došel později veliké cti, že hlavně
on zabránil tomu, aby nebyl pobouřen celý tábor. Kleita, jenž se
nechtěl poddat, přátelé jen s námahou konečně vystrčili ze síně.
Ale on vcházel druhými dveřmi a s velkým pohrdáním a smělo-
stí přednášel známé jamby z Euripidovy Andromachy:

„Ó žel, jak špatné zvyky jsou teď v Helladě!“

Tu tedy vezme Alexandr od jednoho z tělesných strážců oštěp
a probodne jím Kleita, právě když chtěl k němu jít a odhrnoval
závěs přede dveřmi. Kleitos se se sténáním a řevem skácel, a je-
ho hned opustil vztek. Když se vzpamatoval a uviděl přátele sto-
jící bez hlesu, spěchal vytrhnout kopí z mrtvolky a učinil pokus
bodnout se jím do krku, ale byl zadržen: tělesní strážcové ho
uchopili za ruce a násilím dopravili vzpírajícího se krále do lož-
nice.

52 Strávil celou noc v hrozném pláči a nazítří ležel již beze
slova, vyčerpán křikem a nářkem a vydáváje těžké stony. Tu do-
stali přátelé strach z toho utišení a násilím k němu vrazili. Řeči
ostatních odmítal, ale když mu věstec Aristandros připomínal to
vidění, jež měl o Kleitovi, a ono znamení, že tedy to bylo již
dávno osudem určeno, zdálo se, že se poddává.

Proto tedy k němu uvedli ještě filozofa Kallisthena, Aristote-

lova příbuzného, a Anaxarcha z Abdér. Kallisthenes se pokoušel etickou úvahou nebolešně dotknout tragické události, přičemž mluvil s opatrnou šetrností a věc obcházel, kdežto Anaxarchos, který se ve filozofii hned od počátku ubíral svou vlastní cestou a získal si pověst, že přezírá obvyklé věci a pohrdá jimi, se hned při vstupu rozkřikl: „Tohle je ten Alexandr, na něhož nyní celý svět upírá oči! A on leží na zemi a pláče jako nějaký otrok obávající se lidského zákona a hany, ačkoli sám má být pro lidi zákonem a výměrem spravedlnosti, poněvadž proto zvláště, aby vládl a panoval, a ne aby otročil ovládnutým prázdným míněním! Což nevíš,“ pokračoval, „že má Zeus po stranách svého trůnu Díké a Themidu proto, aby bylo zákonné a spravedlivé všechno, co vladař vykoná?“

Takovými asi řečmi Anaxarchos ulevil sice králi v jeho bolesti, ale učinil jeho povahu pro mnohé případy nadutější a nezákonnější, sám se ovšem obratně vetřel do jeho přízně a nadto znechutil králi styk s Kallisthenem, který byl beztak pro svou vážnost málo příjemný.

Vypráví se, že jednou při hostině byla řeč o počasí a teplotě ovzduší, a tu se Kallisthenes zastával mínění těch, kdo tvrdili, že jsou tamější krajiny chladnější a mají horší zimy než krajiny řecké. A když Anaxarchos odporoval a přel se, pravil mu Kallisthenes: „Ale vždyť přece nutně musíš přiznat, že je zde chladněji než tam: neboť tam jsi přečkával zimu v jediném pláštiku, ale tady ležíš u stolu zakryt třemi tlustými pokrývkami.“ Anaxarcha zajisté tento výrok ještě více roztrpčil.

53 Ostatní sofisty a pochlebňíky Kallisthenes pohoršoval tím, že si ho mladí lidé velmi vážili pro jeho učení a že se právě tak líbil i starším pro svůj život, jenž byl spořádaný, důstojný i nezávislý a dotvrzoval to, co se udávalo jako podnět jeho cesty, že totiž přišel k Alexandrovi do vnitrozemí s ušlechtilým úmyslem, aby své spoluobčany uvedl nazpět z vyhnanství a znovu osídlil své rodné město. A záviděli-li mu pro jeho dobrou pověst, poskytoval také někdy svým osočovatelům zbraně proti sobě sám: odmítal většinu pozvání, a když byl s někým pohromadě, budil svou vážností a mlčením zdání, že nesouhlasí a není spokojen s tím, co se děje, takže i Alexandr se vyjádřil o jeho osobě:

„K mudrci

mám zášť, jenž není moudrý ani pro sebe.“

Vypráví se, že jednou, když bylo pozváno na večeři mnoho hostů, byl Kallisthenes vyzván, aby při přípitku pronesl chvalofeč na Makedoňany, a tu prý tak plným proudem řečnil o dané látce, že lidé vstávali, tleskali a házeli na něho vinky. I řekl prý Alexandr, že podle Euripida pro toho, kdo dostal krásný podnět

k své řeči, není těžko krásně hovořit.

„Ale ukaž nám,“ pokračoval prý, „svou sílu tím, že pronesíš proti Makedoňanům obžalobu, aby se také polepšili, když poznají, v čem chybují.“

Tu prý Kallisthenes odvolal svou první řeč a velmi otevřeně promluvil obsírně proti Makedoňanům, ukázal na to, že jen řecké nesváry byly příčinou vzrůstu a moci za Filippa, a prohlásil:

„ale když nastane rozbroj, i ničema dochází pocty.“

Z toho proti němu u Makedoňanů vznikla těžká a trpká nenávisť a Alexandr prý řekl, že Kallisthenes podal důkaz nikoli své řečnické obratnosti, ale svého nepřátelství k Makedoňanům.

54 Toto prý, jak vykládá Hermippos, vyprávěl Kallisthenův předčítatel Strobilos Aristotelovi. Potom prý Kallisthenes, který zpozoroval královu nemilost, odcházel a dvakrát či třikrát si řekl pro sebe verš:

„Zemřel i Patroklos přec, ač o mnoho lepší byl tebe.“

Nijak špatně se tedy, jak se zdá, nevyslovil Aristoteles, že Kallisthenes byl sice slovem zdatný a veliký, ale rozumu že neměl.

Ale tím, že důrazně odmítl proskynési a s filozofickým přesvědčením a samojediný zjevně vyslovil to, nad čím se potají mrzeli všichni nejlepší a nejstarší Makedoňané, zprostil sice velké hanby Řeky a ještě větší Alexandra, když ho odvrátil od proskynése, ale sám sebe zničil, poněvadž se zdálo, že chce krále spíše přinutit násilím než po dobrém.

Chares Mytilénský však vypráví, že Alexandr, když se při hostině napil z číše, podal ji jednomu z přátel. Ten ji přijal, vstal a šel k oltáři, napil se a nejprve se poklonil před Alexandrem,

potom ho políbil a zase si ulehl ke stolu. Když to všichni činili po něm, Kallisthenes prý uchopil číši, zatímco král nedával pozor a rozmlouval s Héfaistiómem, napil se a šel k Alexandrovi, aby ho políbil. Ale Démétrios nazývaný Feidón prý řekl: „Králi, nelibej ho; neboť ten jediný se ti nepoklonil,“ a Alexandr prý se polibku uhnul. Kallisthenes prý velmi hlasitě zvolal: „Nuže odejdu chudší o jeden polibek!“

55 Když nastalo mezi nimi takové odcizení, byla nejprve Héfaistiónovi dána víra, když říkal, že s ním Kallisthenes ujednal poklonit se králi a pak svou úmluvu porušil. K tomu se pak přidávali lidé jako Lysimachos a Hagnón; ti říkali, že ten sofista odchází, jako by byl pyšný, že zrušil tyranidu, že se k němu sbíhají mladíci a uctívají ho jako jediného svobodného muže mezi tolika tisíci.

Proto také, když se Hermolaos se svými přáteli spikli proti Alexandrovi a byli usvědčeni, zdálo se, že to, co na Kallisthena osočovatelé žalují, je podobné pravdě: že prý totiž, když se kdosi otázel, jak se může stát člověk nejslavnějším, odpověděl: „Zabije-li toho, kdo je nejslavnější,“ a že Hermolaa ve snaze podniknout ho k činu vyzýval, aby se nebál toho zlatého lůžka, ale měl na paměti, že přichází k člověku, jenž bývá nejen nemocen, ale i zraňován.

Přece však nikdo z Hermolaova spiknutí ani za nejhroznějších muk nevypovídal proti Kallisthenovi. Dokonce i Alexandr v dopisech, jež hned psal Kraterovi, Attalovi a Alketovi, praví, že se ti hoši na mučidlech přiznávali, že to podnikli sami a nikdo jiný že o tom neví. Ale v jednom pozdějším dopise zasláném Antipatrovi obvinil zároveň i Kallisthena; píše totiž: „Hochy ukamenovali Makedoňané, toho sofistu však potrestám já, i ty, kdo ho vyslali a přijímají do měst lidi strojící mi úklady.“ Těmi slovy narážel přímo na Aristotela, neboť Kallisthenes byl u něho vychován, protože s ním byl spřízněný: jeho matka Héro byla Aristotelova sestřenice.

Co se týče jeho smrti, jedni říkají, že ho dal Alexandr pověsit, jiní, že v okovech ochuravěl a zemřel. Ale Chares vypráví, že byl po svém zatčení chován sedm měsíců ve vazbě, aby byl souzen spolkovým shromážděním v Aristotelově přítomnosti a ve dnech, kdy byl Alexandr v Indii poraněn, zemřel prý přelísným ztučněním a zavšivením.

56 To se tedy událo později.

Ale Démáratos Korintský, ačkoli již v pokročilém věku, se s velkou horlivostí odebral k Alexandrovi do nitra Asie, a když ho spatřil, prohlásil, že jsou velkého potěšení zbaveni Řekové, kteří jsou mrtvi, aniž dříve uviděli Alexandra sedícího na Dareiově trůnu. Avšak nemohl příliš dlouho užít přízně, již mu král projevoval: zeslábl, zemřel a byl nádherně pohřben. Vojsko mu nasypalo mohyly velkého obvodu a vysokou osmdesát loket. Jeho pozůstatky dopravilo skvěle vyzdobené čtyřspřeží k moři.

57 Když hodlal přejít přes pohoří do Indie a viděl, že vojsko je již zatíženo množstvím kořisti a proto nepohyblivé, zapálil časté zrána, když už byly vozy vystrojeny, nejprve své vlastní vozy i vozy svých druhů a potom poručil přenést oheň i na vozy Makedoňanů. A ukázalo se, že rozhodnutí k tomu činu bylo těžší a povážlivější než jeho provedení, neboť jen málo lidí s tím pocítilo nespokojenost, většina se za křiku a jásotu s nadšením dělila o nutné věci s těmi, kterým chyběly, zbývající majetek sami spalovali a ničili a tak naplňovali Alexandra jarou odvahou.

Ale již také strašně a neúprosně trestal všechny ty, kdo se dopouštěli poklesků: dal zabít Menandra, jednoho ze své družiny, když ho ustanovil za velitele jedné posádky a on tam nechtěl zůstat. A Orsodata, jednoho z odpadlých barbarů, sám zastřelil šípem.

Tehdy vrhla ovce jehně, jež mělo na hlavě výrůstek v podobě barevného turbanu a z obou stran dva prsteny. Zhrozil se s odporem toho znamení; Babiloňané, jež podle zvyku k takovým věcem přibíral, ho sice oběťmi očistili, rozmlouval však o tom se svými přáteli, že není znepokojen kvůli sobě, ale kvůli nim, aby snad božstvo, odejde-li on ze světa, nepřeneslo moc na člověka nízkého a nešlechtného.

Avšak událo se příznivější znamení, a to udělalo konec jeho duševní skleslosti. Vrchní dozorce nad správci stanů, Makedoňan jménem Proxenos, který dával zkopávat místo pro králův stan u řeky Óxu, odkryl pramen tučné, tekuté olejnaté látky, a když byla odčerpána první vrstva, začal prýštit již čistý a průzračný olej, jenž se, jak se zdálo, ani vůní, ani chutí nelišil od olivového oleje a leskem a tučností se mu docela vyrovnal, ač ta země ani olivy nerodila. Vypráví se ovšem, že je i voda samého Óxu velmi měkká, takže těm, kdo se v ní koupají, napouští kůži

mastnotou. Ale že se Alexandr neobyčejně potěšil, vysvítá z toho, co píše Antipatrovi: klade si to mezi největší důkazy přízně, kterých se mu od bohů dostalo. Věštcí pak to vykládali za znamení toho, že ta výprava bude slavná, ale namáhavá a obtížná; neboť olej je prý dán od boha lidem, aby je posiloval v náma-
hách.

58 S četnými nebezpečími se pak setkal v bitvách a těžké rány utržil, ale největší ztrátu způsobil nedostatek životních potřeb a nevhodné podnebí. Sám ve svém ctižádostivém úsilí předstihnout štěstí odvahou a moc statečností myslil, že smělym není nic nedobytné a nic dost pevné těm, kdo nemají odvahy.

Vypráví se, že při dobývání Sisimithrovy pevnosti, neschůdné a nepřístupné skály, se otázal Oxyarta, jaký to je svou duší člověk ten Sisimithres.

Když Oxyartes odpověděl, že je to nejzbabělejší ze všech lidí, řekl: „Ty tím pravíš, že lze té skalní pevnosti dobyt; neboť to, co ji ovládá, není dost pevné.“

Skutečně Sisimithra zastrašil a pevnosti dobyl.

Když dorazil k jiné takové strmé skalní pevnosti, hnal k jejímu ztečení mladší makedonské mužstvo. Přitom oslovil jednoho vojáka jménem Alexandr: „Ale ty se musíš ukázat zdatným mužem už pro své jméno!“ Ten mladík vskutku prokázal v boji skvělou statečnost, ale padl a Alexandr tím byl velmi bolestně dotčen.

U města zvaného Nysa se Makedoňané rozpakovali útočit, neboť těsně u něho byla hluboká řeka. Alexandr k ní přistoupil a řekl: „Pročpak jsem se, já nešťastník, nenaučil plavat?“ A hned se rozhodl přejít řeku se štítem v ruce.

Když pak ukončil boj a přišli vyslanci z obléhaných měst s prosbami, uvedl je nejprve v úžas, když se jim ukázal ve zbraních, třebaš bez všeliké úpravy. Když mu potom byl přinesen jakýsi polštář, dal jej nejstaršímu z vyslanců a vybídl jej, aby se na něj posadil. Jmenoval se Akúfis.

Podivil se tedy Akúfis jeho skvělosti i laskavosti a ptal se, co mají činit, aby je pokládal za přátele.

Alexandr odpověděl: „Tebe ať ustanoví svým vladařem a k nám ať pošlou sto nejlepších mužů.“

Akúfis se usmál a řekl: „Ale bude se mi, králi, vládnout lépe, pošlu-li k tobě spíše ty nejhorší než nejlepší.“

59 O Taxilovi se vypráví, že ovládal část Indie, jež nezádávala co do velikosti Egyptu a náležela mezi krajiny nejvhodnější pro chov dobytka a pěstování obilí; a byl prý to moudrý muž.

Když prý pozdravil Alexandra, řekl: „Nač je nám třeba válek a bitvy mezi námi, Alexandře, jestliže jsi nepřišel odnít nám ani naši vodu, ani nutnou potravu, věci, pro něž jedině musí rozumní lidé bojovat? Co se týče ostatního takzvaného bohatství a majetku, mám-li ho více, jsem ochoten udělit z něho, mám-li ho méně, neodmítám se zavázat k vděčnosti, bude-li něco uděleno mně.“

Alexandr se zaradoval, pozdravil ho srdečně a řekl: „Myslíš si snad, že se naše setkání odbude bez bitvy po takovýchto řečech a projevu přátelství? To ti nic neprospěje. Neboť já s tebou budu bojovat a zápolit důkazy lásky, abys mě nepřekonal svou ušlechtilostí.“

Přijal mnoho darů a dal jich ještě víc, a nakonec mu přidal tisíc talentů ražených peněz. Tím velice pohoršil své přátele, ale u četných barbarů dosáhl přátelštějšího vztahu.

Poněvadž nejbojovnější indičtí námezdní vojáci docházeli do měst, mocně je hájili a působili Alexandrovi mnoho škody, ačkoli s nimi v jednom městě sjednal narovnání, při odchodu je na cestě dal pochytat a všechny pobít. Ten čin lpí jako skvrna na jeho válečných činech, když přece jinak vedl válku tak, jak se podle práva na krále sluší.

Nemenší potíže než ti žoldněři mu způsobili také indičtí mudrci tím, že tupili krále, kteří se k němu přidávali, a svobodné kmeny podněcovali, aby se bouřily. Proto dal i těch mnoho pověsit.

60 O tažení proti Pórovi sám v dopisech napsal, jak bylo provedeno. Vypráví totiž, že uprostřed mezi oběma tábory tekla řeka Hydaspes a král Póros stále stavěl na protějším břehu slony a střežil přechod přes řeku. Alexandr však prý dával tropit každého dne ve svém táboře hluk a povyk, a tak navykl barbary tomu, aby neměli obav. Ale za bouřlivé a bezměsíčné noci vzal část svých pěšáků a nejzdatnější jezdce, postoupil trochu dále od nepřátel a přepravil se na neveliký ostrov. Tu se dešť proměnil v prudký liják, četné nárazy vichru a blesky bily do vojska; přece však, ač viděl, že někteří vojáci hynou a jsou spalováni blesky, vyrazil od ostrůvku a řítit se k protějškému břehu. Hyda-

spes, tekoucí následkem bouře a lijáků zprudka a vysoko se vzdouvající, způsobil v břehu velikou trhlinu a velká část proudu se valila tudy. Oni se zachytili na pruhu mezi oběma proudy, ale nebyli tam bezpeční, poněvadž jim půda klouzala pod nohama a odtrhovala se.

Tu prý Alexandr zvolal: „Athéňané, zdalipak byste věřili, jak veliká nebezpečí snášim, aby se mi u vás dostalo slávy?“ Ale to jsou slova z Onésikritova spisu.

Alexandr sám vypráví, že opustili vory a se zbraněmi procházeli provalivším se proudem, zmáčení vodou až po prsa. Když se přepravil, předjel s jezdcí asi o dvacet stadií pěchotu; přitom uvažoval, že zaútočí-li nepřátelé s jezdcí, bude mít nad nimi velkou převahu; jestliže však by uváděli v pohyb svou falangu, dorazí k němu dříve jeho vlastní pěchota. Stalo se vskutku to první. Utkalo se s ním tisíc jezdců a šedesát vozů, jež odrazil, vozů se však zmocnil, jezdců čtyři sta pobil.

Tu již Póros pochopil, že sám Alexandr přešel přes řeku, a jal se proti němu postupovat s celou brannou mocí mimo oddíl, jež zanechal, aby bránil Makedoňanům v přechodu přes řeku. Alexandr dostal strach ze slonů a z množství nepřátel, i vřítel se na jedno jejich křídlo, Koinovi pak poručil udeřit na pravé křídlo. Na obou stranách byla způsobena porážka, ale nepřítel se stále stahoval za slony, a ti, kteří byli zdoláváni, se tam opět shlukovali. Potom už byla bitva jediná změl, a teprve za osm hodin nepřítel ochabl.

Tak to vylíčil v dopisech sám strůjce té bitvy. Většina spisovatelů souhlasí v tom, že Póros přesahoval výšku čtyř loket ještě o jednu píd' a že se jezdec poměrem své tělesné velikosti a váhy zcela hodil k svému slonovi. A přece to byl největší slon, a projevil neobyčejnou rozumnost a starostlivost o krále, neboť dokud byl král ještě pln síly, bránil se slon vztekle proti útočníkům a odrážel je, ale když zpozoroval, že král pod množstvím střel a ran umdlévá, z obavy, aby se nepřekotil, poklekl opatrně na zem a svým chobotem klidně vytahoval každý jednotlivý oštěp z jeho těla.

Když byl Póros zajat a Alexandr se tázal, jak s ním má naložit, odpověděl: „Královsky!“ A na další otázku, přeje-li si ještě něco, pravil Póros: „V slově ‚královsky‘ je obsaženo vše.“

Nechal ho tedy nejen s titulem satrapy vládnout celému kraji,

jehož byl králem, ale ještě mu pak přidal území, když si podrobil i nezávislé národy; a na tom území prý bylo patnáct kmenů, pět tisíc význačných měst a převeliký počet vesnic. Nad jiným územím, třikrát tak velikým, ustanovil satrapou Filipa, jednoho z hetairů.

Po bitvě proti Pórovi skončil také Búkefalas, ne ihned, nýbrž o něco později — jak se většinou vypráví — následkem ran, za ošetrování, či — jak praví Onésikritos — pro stáří od přílišné námahy. Uhynul prý ve stáří třiceti let. Alexandr tím byl mocně dojat; soudil nejinak, než že ztratil svého důvěrného přítele a známého. A založil jemu na počest u Hydaspu město a nazval je Búkefalií. Vypráví se také, že když pozbyl psa Peritu, jehož sám odchoval a miloval, také založil město s jeho jménem. Sótión vypráví, že to slyšel od Potamóna z Lesbu.

62 Avšak Makedoňany učinil zápas s Pórem poněkud méně různými a zadržel je v úmyslu proniknout ještě hlouběji do Indie, neboť jen s námahou ho přiměli k ústupu, ač se proti nim postavil jen s dvaceti tisíci pěšáků a dvěma tisíci jezdců. A když je Alexandr nutil překročit řeku Ganges, postavili se mu mocně na odpor, neboť se dovídali, že je ta řeka dvaatřicet stadií široká a sto sáhů hluboká a protější břehy jsou plné zbraní, koní a slonů. Říkalo se, že gandarští a praisijští králové tam čekají s osmdesáti tisíci jezdců, dvěma sty tisíci pěšáků, osmi tisíci vozů a šesti tisíci válečných slonů. A nebylo to jen chvástání, neboť Sandrokottos, jenž se stal později králem, daroval Seleukovi pět set slonů a s šesti sty tisíci vojáků protáhl celou Indii a podmaňoval si ji.

Alexandr se nejprve z rozmrzelosti a hněvu uzavřel do stanu a ležel tam, neboť z dosavadních úspěchů necítil žádné uspokojení, nepřekročí-li Ganges, a návrat pokládal za zřejmé přiznání své porážky. Ale když mu přátelé vhodným způsobem domlouvali a vojáci s pláčem a křikem přistupovali ke dveřím a prosili, dal se obměkčit a chystal se k návratu. Přitom vymýšlel na záchranu své cti četné klamné a podvodné podniky: dal zhotovit větší zbraně i jesle pro koně a těžší uzdy a dal je tu a tam za sebou pohodit. Postavil oltáře bohů, k nimž až dodnes praisijští králové přes Ganges přicházejí, uctívají je a vykonávají řecké oběti. Sandrokottos, tehdy ještě mladík, viděl samého Alexandra a později prý často říkal, že by se byl Alexandr býval hnedle

zmocnil vlády v Indii, poněvadž tehdejší král byl nenáviděn a v opovržení pro svou ničemnost a neurozenost.

63 Poté si Alexandr umínil spatřit vnější moře, proto dal vystavět mnoho plavidel s vesly a vorů a plul pohodlně po prouděch dolů. Ale ani tehdy se nezdržel činnosti a boje: přistával ve městech a všechna si podmaňoval.

U takzvaných Mallů — ti prý byli z Indů nejbojovnější — byl by býval málem ubit. Rozprášil totiž obránce města z hradeb stělamí, a když byl přistaven žebřík, první po něm vystoupil na hradby, ale žebřík se zlomil, a on dostával zdola rány od barbarů stavějících se dole k hradbě. Ačkoli měl s sebou jen hrstku vojáků, seskočil do středu nepřátel — a naštěstí dopadl zpřímá. Když se začal mihat se zbraněmi, myslili barbari, že se před jeho tělem sem a tam honí jakási záře a přízrak, proto také nejprve utekli a rozprášili se. Ale když ho uviděli samotného jen s dvěma vojáky tělesné stráže, přiběhli, a jak se bránil, pokoušeli se ho někteří ranit zblízka mečí a kopími skrze jeho zbroj, ale jeden, jenž se postavil opodál, vypustil na něj z luku střelu tak prudkou a mocnou, že pronikla pancířem a zabodla se do kostí v krajině prsní bradavky. Po té ráně on ochabl a nachýlil se, a tu ten střelec přiběhl a vytasil barbarskou šavli, ale Peukestas a Limnaios se postavili před krále. Oba dva byli raněni, Limnaios zemřel, ale Peukestas odporoval dále, a toho barbara Alexandr zabil. Sám však utřil mnoho ran, nakonec byl udeřen kyjem do krku, i opřel se o zed' a hleděl na nepřátele. Vtom ho obklopili Makedoňané, vyrvali ho nepřátelům a odnesli do stanu, když už vůbec nevnímali, co se s ním děje.

A ihned se mluvilo po táboře, že je mrtev. S námahou a velikými potížemi odřízli šíp, jenž byl ze dřeva, a jen ztěžka mu mohl být sňat pancíř; teprve pak se zabývali vyřezáváním hrotu, jenž pevně vězel v jedné kosti. Byl prý tři palce široký a čtyři dlouhý. Proto také při vynímání hrotu upadal z jedné mdloby do druhé a byl již blízek smrti. Přece však se sebral, vyvázl z nebezpečí, ale byl sláb a ještě dlouhý čas se musel podrobovat dietě a ošetřování. Když však zpozoroval, že Makedoňané venku hlučí, že ho touží vidět, vzal plášť a vyšel. Potom obětoval bohům, vydal se opět na cestu, plul dále po proudu a podmaňoval si mnoho území a veliká města.

64 Z gymnosofistů zajal deset, kteří nejvíce působili na Sab-

bu, aby od něho odpadl, a způsobili Makedoňanům mnoho zlého. Poněvadž měli pověst, že dovedou obratně odpovídat několika slovy, předložil jim obtížné otázky a prohlásil, že dá usmrtit prvního, kdo správně neodpoví, a potom takto postupně ostatní. Jednomu z nich, nejstaršímu, poručil, aby rozsuzoval.

Prvního se tedy tázal, co myslí, zda je více živých či mrtvých. On odpověděl, že živých; neboť mrtví už nejsou.

Druhého, zda živí větší zvířata země či moře. „Země, neboť moře je její část.“

Třetího, který živočich je nejprohnanější. „Ten,“ odpověděl, „kterého člověk dosud nezná.“

Čtvrtý při výslechu, s jakým úmyslem přiměl Sabbu k odpadnutí, odpověděl, že chtěl, aby čestně žil, nebo čestně zemřel.

Pátého se tázal, co podle jeho mínění bylo dříve, den či noc. „Den,“ pravil, „o jeden den.“ A když se král podivil, dodal, že jsou-li obtížné otázky, musí být obtížné i odpovědi.

Obrátil se tedy na šestého a ptal se, jak je komu možno, aby byl co nejvíce milován. „Je-li nejmocnější, ale nebude hrůzu,“ pravil.

Z ostatních tří se jednoho otázal, jak se kdo zrozen lidmi může stát bohem. „Vykoná-li,“ odpověděl on, „co je člověku nemožno vykonat.“

Dalšího se tázal o životě a smrti, co z oběho je silnější; i odpověděl, že život, může-li snášet tolik neštěstí.

Posledního se tázal, pokud lze člověku čestně žít. A on řekl: „Pokud nepokládá za lepší být mrtev než být živ.“

Potom se obrátil k soudci a vyzval ho, aby pronášel své mínění. Ten prohlásil, že jeden odpovídal hůře než druhý, i řekl Alexandr: „Tedy ty, jenž vynášíš tento rozsudek, zemřeš první.“

„To se nestane,“ králi,“ řekl on, „ač nechceš-li být lhářem, když jsi řekl, že prvního zabiješ toho, kdo nejhůře odpoví.“

65 Alexandr je obdaroval a propustil. Ale k těm, kteří měli nejslavnější pověst a žili v tichosti o samotě, poslal Onésikrita s žádostí, aby k němu přišli. Onésikritos byl filozof ze školy kynika Diogena. A vypráví, že Kalanos Alexandrovi zcela zpupně a drsně pouučel, aby si svlékl chitón a naslouchal jeho řečem nahý, nebo že s ním nebude hovořit, ať si přišel třeba od Dia. Dandamis však prý byl mírnější, vyslechl, co vyprávěli o Sokratovi, Pythagorovi a Diogenovi, a řekl, že to byli, jak se mu zdá,

nadaní mužové, ale ve svém životě se dávali příliš omezovat zákony. Jiní vyprávějí, že Dandamis řekl jedině: „Proč přišel Alexandr tak dalekou cestou až sem?“

Kalana přemluvil Taxiles, aby přišel k Alexandrovi. Jmenoval se vlastně Sfines; ale poněvadž oslovoval ty, s kterými se setkával, indickým slovem „kale“ místo řeckým pozdravem „buď zdrav“ a tak je pozdravoval, nazvali ho Řekové Kalanos.

Ten prý také Alexandrovi předvedl známé podobenství o vládě. Hodil totiž před ním na zem nějakou suchou a ztuhlou kůži a šlápl na jeden její konec; kůže na jednom místě stisknutá, se zdvihla na ostatních částech. A tak šel kolem dokola a stiskal ji a ukazoval, že se na každém místě opakuje totéž, až si pak stoupl na prostředek a zadržel jej, a tu zůstaly v klidu i ostatní části. Ten obraz měl být poučením, že má Alexandr tisknout hlavně střed vlády a nebloudit kdesi daleko od něho.

66 Pozvolná cesta k moři po řekách zabrala dobu sedmi měsíců. Když vplul s loďmi do Oceánu, plavil se ještě k ostrovu, jež sám jmenoval Skillústis, jiní Psiltúkis. Tam vystoupil, obětoval bohům a pozoroval povahu toho moře a pobřeží, aby nikdo z lidí po něm nepřešel za hranice jeho výpravy, a vrátil se.

Lodím nakázal, aby pluly podél pobřeží, přitom měly Indii po pravé straně; za velitele určil Nearcha, za vrchního kormidelníka Onésikrita.

Sám táhl pěšky územím Óreitů, dostal se přitom až do největší bídy a ztratil množství lidí, takže nepřivedl z Indie ani čtvrtinu své válečné moci. A přece to bylo sto dvacet tisíc pěšáků a jízdy na patnáct tisíc. Ale těžké nemoci, špatné živobytí, suchá vedra a hlad zničily velmi mnoho lidí, neboť táhli neobděláným územím lidí žijících uboze, majících jen něco málo nevalných ovcí, jež měly špatné a zapáchající maso, poněvadž byly zvyklé žít se mořskými rybami. S námahou tedy tou zemí v šedesáti dnech prošel, ale jakmile se octl v Gedrósi, měl ihned hojnost všeho, poněvadž nejbližší satrapové a králové vše přichystali.

67 Když tu popřál vojsku odpočinku, táhl jako ve veselém průvodu sedm dní Karmánií. Jeho vezlo pomalu spřežení osmi koní, a on s hetairy bez ustání ve dne v noci hodoval na pódiu zbudovaném na vysoké volné čtvercové ploše. Četné vozy, některé zastíňované nachovými a vyšívanými pokrývkami, jiné ralestmi stromů stále čerstvých a zelených, následovaly za nim

s ostatními jeho přáteli a vůdci, kteří byli ověnčeni a pili. Nebyl bys viděl ani štít, ani přílbu, ani sarísu, ale číšemi, rohy i théríklejskými poháry nabírali vojáci po celé cestě víno z velikých beček a měsidel a připíjeli si, jedni za pochodu a v chůzi, druhí vleže. A celá krajina zaznívala mnohohlasným zněním šalmají, píšťal, písní, strun a bakchického jásotu žen. K nespořádanosti a roztěkanosti toho pochodu se družilo i žertování bakchické nevázanosti, jako by sám Dionýsos byl přítomen a spolu táhl v tom veselém průvodu.

Když konečně přišel do královského paláce v Gedrósi, zase dopřával vojsku povyražení a pořádal slavnosti. Vypráví se, že tu přihlížel závodům sboru sám opilý a jeho miláček Bagóas že zvítězil tancem, potom ozdoben prošel divadlem a usedl si vedle něho. Když to Makedoňané viděli, tleskali, křičeli a vyzývali ho, aby ho políbil, až ho skutečně objal a políbil.

68 Zde k němu dorazil Nearchos s těmi, kdo ho provázeli. Potěšil se tím, vyslechl zprávu o plavbě a rozhodl se sám plout s velkým loďstvem po Eufratu, potom objet Arábii a Afriku a Héraklovými sloupy vplout do Středozemního moře. V Thapsaku se stavěly rozmanité lodí a odevšad byli shromažďováni námořníci a kormidelníci.

Ale výprava do nitra Asie, jež byla tak obtížná, jeho poranění u Mallů, záhuba branné moci, jež byla líčena jako příliš velká, podnikla, poněvadž se nevěřilo, že by se zachránil, poddané národy k odbojům, a velitelům a satrapům byla příčinou mnohé nespravedlnosti, vydírání a násilí. Vůbec byla celá říše zmítána pokusy o převrat. Vždyť se i Olympias a Kleopatra znesvářily s Antipatrem a rozdělily se o vládu: Olympias si vzala Épeiros, Kleopatra Makedonii. Když to Alexandr uslyšel, prohlásil, že si jeho matka vybrala lépe, neboť Makedoňané asi nesnesou, aby jim kralovala žena.

Proto poslal Nearcha opět na moře, rozhodnut celé pobřeží naplnit válkou, a sám se jal postupovat dolů do Asie a trestal ničemné velitele. Jednoho z Abúlitových synů, Oxyarta, sám zabil vlastní rukou kopím. A poněvadž Abúlites nepřichystal nic z potřebných potravin, nýbrž přivezl mu jen tři tisíce talentů raženných peněz, poručil předhodit to stříbro koním. A když se ho nedotýkali, řekl Abúlitovi: „Co je nám tedy platno to, cos nachystal?“ a vsadil Abúlita do žaláře.

69 Když byl v Persidě, vyplatil především ženám po obvyklém penízi, jako dřívější králové, kdykoli přišli do Persidy, měli ve zvyku dávat každé ženě po jednom zlaťáku. Proto prý se někteří ukázali v Persidě jen zřídka, Ochos pak ani jednou, čímž se pro své skrblictví vyobcoval ze své otčiny.

Potom našel Kýrův hrob vyloupený a dal zabít toho, kdo tu nepravost provedl, ačkoli byl viník člověk z Pelly, jménem Púlaimachos a náležel mezi lidi nijak bezvýznamné. Když přečetl nápis na hrobě, dal jej vyryt i po řecku. Zněl takto: „Človče, nechť jsi kdokoli a přicházíš odkudkoli — neboť že přijdeš, vim —, já jsem Kýros, jenž získal Peršanům vládu. Přej mi tedy tento kousek země, jenž skrývá mé tělo.“ Ta slova Alexandra velmi dojala, když pomyslel na nejistotu a proměnlivost všeho.

Zde to také bylo, co si Kalanos, když trpěl nedlouhý čas bolestmi v břiše, vyžádal, aby byla pro něho postavena hranice. Byl k ní dopraven na koni, pomodlil se a pokropil, ustříhl si jako obětinu něco vlasů, a zatímco vystupoval na hranici, loučil se s přítomnými Makedoňany a vybízel je, aby se ten den veselili a opili s králem; jeho že za krátký čas uvidí v Babylóně. Po těchto slovech ulehl, zahalil se a nepohnul se, když se oheň blížil, nýbrž setrval v poloze, v níž ulehl, a obětoval se podle zvyku tamějších mudrců přejatého po otcích.

Totéž učinil o mnoho let později jiný Ind z Caesarovy družiny v Athénách; dodnes se tam ukazuje takzvaný Indův náhrobek.

70 Když se Alexandr vzdálil od hranice, shromáždil mnohé ze svých přátel a vjevůdců k večeři a uspořádal závody v pití čistého vína; jako základ položil věnec. Promachos, jenž vypil nejvíce, to dotáhl až na čtyři choy; dostal za to vítěznou cenu, věnec v ceně jednoho talentu, ale přežil to jen tři dny. Z ostatních, jak praví Chares, kteří se pití zúčastnili, jich zemřelo jednačtyřicet tak, že se po opilosti dostavila silná zimnice.

Potom strojil v Súsách svým druhům svatbu. Sám si bral za ženu Dareiovu dceru Stateiru a rozdíl nejurozenější dívky svým nejlepším lidem. Společně také vystrojil krásnou svatební hostinu pro ty Makedoňany, kteří se oženili už předtím. Přitom prý bylo pozváno k jídlu devět tisíc lidí a každý dostal stříbrnou číši na úlitby. Ještě jinak se Alexandr ukázal neobyčejně skvěle, zvláště zaplatil sám věřitelům místo dlužníků, takže celkový náklad dostoupil výše deseti tisíc talentů bez sto třiceti talentů.

Ale když se dal jednooký Antigenes zapsat podvodně jako dlužník, přivedl si kohosi, jenž se vydával za jeho věřitele, k výplatnímu stolu a splatil mu peníze, a potom byl usvědčen ze lži, král se rozhněval, vyhnal ho ode dvora a zbavil ho velitelství. Ale Antigenes byl skvělý bojovník. Ještě když se jako mladík s Filippem zúčastnil obléhání Perinthu, zasáhl ho šíp vržený kaptapultou do oka, ale když mu chtěli střelu vytáhnout, nechtěl to připustit a neustal v boji, dokud nápirem neodrazil nepřítele a nezahnal je do města. Nesl tedy tenkrát svou hanbu velmi těžce a bylo zjevné, že si ze zármutku a těžké mysli něco udělá. Toho se král obával, proto upustil od hněvu a nařídil mu, aby si peníze ponechal.

71 Oněch třicet tisíc chlapců, jež ponechal, aby se cvičili a učili, se ukázalo tělesně zdatnými a ve způsobech slušnými, a nadto projevíli podivuhodnou zručnost a hbitost ve válečných cvicích. Alexandr sám měl z toho radost, ale Makedoňanů se zmocnila nevole a obava, že si jich král bude méně všímat. Proto také, když posílal nemocné a zmrzačené k moři, říkali, že je to zpupné a hanebné jednání, využil-li lidí, a teď je s hanbou odkládá mezi brak a pohazuje jejich otčinám a rodičům ne v takovém stavu, jak je přijal, vybízeli ho, aby tedy propustil všechny Makedoňany a všechny pokládal za nepotřebné, když má ty mladé válečné tanečníky, s nimiž může jít a dobývat světa.

Alexandr sám byl velmi rozezlen. Trpce jim v hněvu vyčinil, odehnal je od sebe, strážě svěřil Peršanům a z těch ustanovil své tělesné strážce a dvorní sluhy. Když Makedoňané viděli, jak jej Peršané doprovázejí, kdežto oni jsou od něho vzdalováni a stíhání potupou, začali se pokořovat. Uvažovali o tom a shledávali, že by byli žárlivostí a hněvem téměř zešileli. Nakonec se vzchopili, beze zbraní a jen v chitónech kráčeli k Alexandrovu stanu, s křikem a pláčem se mu vydávali a žádali ho, aby s nimi naložil jako se špatnými a nevděčnými lidmi. Ale on je k sobě nechtěl připustit, ač se už obměkčoval. Oni však neustoupili, nýbrž dva dny a dvě noci vydrželi stát před stanem, bědovali a nazývali ho svým pánem.

Třetího dne k nim Alexandr vyšel, a když je uviděl tak ubohé a pokořené, dlouho plakal. Potom jim mírně vyčinil, laskavě k nim promluvil a propustil neschopné, když je napřed obdaroval. Antipatrovi napsal, aby měli na všech závodech a ve všech

divadlech čestné místo a seděli ověnčeni. Osířelé syny mrtvých přijal jako žoldnéře do svých služeb.

72 Když přišel do Ekbatan v Médii a vyřídil naléhavé věci, opět se věnoval divadlům a slavnostem, neboť mu přišlo z Řecka tři tisíce umělců.

V těch dnech právě Héfaistión trpěl horečkami. Jako mladý člověk a voják nebyl spokojen s přísnou dietou. Jakmile tedy jeho lékař Glaukos odešel do divadla, pustil se do snídaně, pojedl pečeného kohouta a vypil veliký džbán vína. Z toho těžce onemocněl a zanedlouho zemřel.

Způsob, jakým Alexandr tuto ztrátu snášel, byl prost všeho rozumu. Hned poručil na znamení smutku ostříhat všechny koně a mezky, u okolních měst dal odstranit cimbuří, nešťastného lékaře ukřížoval, hře na píšťaly a všeliké hudbě učinil v táboře na dlouhý čas přítrž, až přišla z Ammónovy svatyně věštba nařizující Héfaistióna uctívat a obětovat mu jako héroovi.

Alexandrovi měla být útěchou v jeho zármutku válka, proto vytáhl jakoby na lov a hon lidí, podroboval si kmen Kossaiů a všechny mladé muže pobíjel. To se nazývalo Héfaistiónovým zasvěcováním smrti. Pomýšlel na to, že mu zřídí mohylu a hrob a kolem toho výzdobu za deset tisíc talentů. Ale ve snaze předstihnout ten náklad ještě uměním a jedinečnou úpravou zatoužil z umělců především po Stasikratovi, příslibujícím ve svých novinách neobyčejnou velikost díla, odvahu a velkolepost. Ten se s ním totiž jednou setkal a říkal, že ze všech hor je thrácký Athós nejschopnější přijmout tvar lidské postavy; poručil-li tedy, zpracuje prý mu Athós v sochu nejtrvalejší a viditelnou z největší vzdálenosti: levicí bude objímat město s deseti tisíci obyvateli, pravicí bude ulévat z obětní misky bohatým proudem řeky odtékající do moře. Alexandr to tenkrát odmítl, nyní však vymýšlel a strojí se svými umělci věci ještě mnohem podivnější a nákladnější.

73 Když táhl dále do Babylónu, Nearchos, jenž z velikého moře vplul do Eufratu, přišel opět k němu a oznámil, že se setkal s nějakými Chaldeji, a ti mu radili, aby se Alexandr Babylónu vzdaloval. Ale ten varování nedbal a táhl dále. A když se ocitl u hradeb města, vidí havrany svářící se a bijící se navzájem, a několik jich padlo vedle něho. Potom bylo učiněno udání, že Apollodóros, velitel Babylónie, konal oběť týkající se jeho

osoby. I dal Alexandr zavolat jeho věstce Pythagoru, a když ten nijak nezapíral, že se to stalo, otázal se, jak vypadala žertva. Když on řekl, že játra neměla laloky, zvolal Alexandr: „Běda, to je zlé znamení!“ Pythagorovi nijak neublížil, ale mrzelo ho, že neposlechl Nearcha, a pobýval většinou mimo Babylón pod stanů nebo se projížděl po Eufratu.

Ale znepokojovalo ho mnoho znamení: tak se krotký osel přiblížil k největšímu a nejkrásnějšímu z chovaných lvů, vyhodil kopytem a zabil ho.

Jednou se Alexandr svlékl, aby se natřel, a bavil se míčovou hrou. Když bylo třeba zase se obléknout, spatřil mladíci, kteří si hráli s míčem, mlčky sedět na trůně člověka s diadémem a v králově ústroji. Na otázky, kdo je, ze sebe dlouho nemohl vydat ani slova. Konečně se vzpamatoval a řekl, že se jmenuje Dionýsios a pochází z Messénie. Pro nějaké provinění a žalobu byl prý od moře dopraven sem a dlouhou dobu byl spoután. Ale právě prý k němu přistoupil bůh Sarapis, rozvázal mu pouta, dovedl ho sem a poručil mu, aby si vzal králův ústroj i diadém, posadil se a mlčel.

74 Když to Alexandr uslyšel, dal toho člověka, jak radili věstci, odstranit. Ale sám poklesal na mysl, byl bez naděje ve vyšší moc a k přátelům podezíravý. Nejvíce se bál Antipatra a jeho synů, z nichž jeden, Iolas, byl vrchním číšníkem, druhý, Kassandros, přibyl nedávno, a když uviděl, jak se někteří barbaři klanějí králi, poněvadž byl vychován řecky a dosud nic takového nespatriil, poněkud rozpustile se zasmál. Alexandr se rozhněval, uchopil ho za vlasy a oběma rukama udeřil prudce jeho hlavou o zeď.

Podruhé zase, když chtěl Kassandros říci cosi proti těm, kdo žalovali na Antipatra, nepřipustil ho k slovu a prohlásil: „Co chceš říci? Že prošli lidé takový kus světa, aniž se jim stala jakákoli křivda, jen proto, aby pomlouvali?“

A když Kassandros řekl, to že je správné znamení špatných úmyslů, že přicházejí tak daleko od potřebných důkazů, zasmál se Alexandr hlasitě a řekl: „To jsou známé kličky Aristotelových žáků, jichž lze užívat pro i proti! Ale běda vám, ukáže-li se, že jste třebas jen maličko těm lidem ukřivdili!“

Vůbec prý tenkrát pronikla Kassandrovu duši taková hrůza a bázeň, že ještě o mnoho let později, když už jako makedonský

král a pán Řecka se jednou procházel v Delfech a prohlížel přitom sochy a najednou se objevila socha Alexandrova, byl náhle jako zasažen bleskem, zachvěl se a tělo se mu roztrásl, protože pocítil při tom pohledu závrať, a jen s námahou se vzpamatoval.

75 Když tedy tenkrát Alexandr tak ochabl, protože se stal před božími znameními neklidným a v duši velmi bojácným, nebylo z nezvyklých a zvláštních zjevů nic tak bezvýznamného, aby si to nevykládal za nadpřirozený úkaz a znamení. Královský palác byl pln obětníků, očišťovatelů a věštců. Je ovšem zlé nevěřit v božská znamení a opovrhovat jimi, ale právě tak zlá je i pověrčivost, jež — jako voda stále stéká na místo, které se snižuje — naplňovala Alexandra zpozdilostí, jakmile propadl strachu. Avšak když došla od boha věštba o Héfaistiónovi, odložil smutek a opět se oddával obětem a pitkám.

Jednou skvěle vyčastoval Nearcha s jeho družinou, potom se vykoupal, jak činíval, hodlal-li jít na lůžko, ale na Médiou prosbu odešel na veselici k němu. Tam pil celý následující den a začal pociťovat horečku. Není pravda, že by byl vypil obrovskou Héraklovu číši nebo pocítil náhle bolest v zádech, jako by byl bodnut oštěpem; to se někteří spisovatelé domnívali, že je třeba tak psát, aby jako u velkého dramatu vytvořili tragický a patetický závěr. Aristobúlos praví, že měl vysokou horečku, a když pocítil prudkou žízeň, napil se vína; z toho že upadl v delirium a dne třicátého měsíce daisia skončil.

76 V úředním deníku je o jeho nemoci zapsáno toto:

Dne 18. daisia spal král v koupelně, poněvadž na něj přišla horečka.

Následujícího dne se vykoupal, přešel do své ložnice a trávil den hrou v kostky s Médiem. Potom se opět večer vykoupal, obětoval bohům, pojedl a celou noc měl horečku.

Dne 20. se opět vykoupal a vykonal obvyklou oběť; a leže v koupelně se věnoval Nearchovi a jeho druhům a naslouchal zprávám o plavbě na velkém moři.

Dne 21. učinil totéž, horkost se zvýšila, strávil těžkou noc a následujícího dne měl prudkou horečku. Dal se potom přenést do jiného pokoje a ležel u velikého bazénu, přičemž ještě rozmlouval s veliteli o plucích, které neměly velitele: mají prý je vybrat a ustanovit.

Dne 24. se dal k žertvě donést ven a v prudké horečce vykonal oběť; poručil, aby nejvyšší velitelé pobývali na dvoře a taxiarchové a pentakosiarchové nocovali venku.

Dne 25. se dal přepravit do protější části paláce a trochu si pospal; horečka nepolevila. A když k němu přišli velitelé, nemohl mluvit.

Podobně dne 25. daisia. Proto se také Makedoňanům zdálo, že už je mrtev, přišli ke vchodu, pokřikovali a hrozili královské družině, až si vynutili přístup. Když jim byly dveře otevřeny, přešli všichni po jednom, jen v chitónech, kolem jeho lůžka a odešli. Toho dne byli posláni Pýthón a Seleukos se svou družinou do Sarapidova chrámu a tázali se, mají-li tam dopravit Alexandra. Ale bůh prohlásil, aby ho nechali, kde je.

Dne 28. daisia večerou skončil.

77 Většina z toho je doslova zapsána v úředním deníku. Na otravu v té chvíli nepomyslel nikdo. Teprve šestého roku potom prý Olympias dostala udání, mnoho lidí zahubila a pozůstatky Iola — ten byl již mrtev — dala vyhodit z hrobu, poněvadž prý on nalil Alexandrovi jedu. Ti, kteří tvrdí, že Antipatrovi poradil k tomu činu Aristoteles a on že vůbec zaopatřil jed, se odvolávají na to, co vypráví jakýsi Hagnothemis, a ten prý to slyšel od krále Antigona. Ten jed prý byla studená ledová voda ze skály u Nónakridy: tu prý, jemnou jako rosa⁴, zachycují a uchovávají v oslím kopytě — neboť žádná jiná nádoba prý ji nemůže uchovat, nýbrž všemi proniká pro svou chladnost a ostrost. Ale většína badatelů pokládá celé to vyprávění o otravě za holý výmysl. Nemałym důkazem toho jim je, že když se jednotliví velitelé po mnoho dní mezi sebou svářeli, ležela Alexandrova mrtvola neošetřena v dusné a horké krajině a neobjevilo se na ní žádné takové znamení, nýbrž zůstala čistá a svěží.

Rhóxané byla tenkrát těhotná, proto si jí Makedoňané velice vážili. Ale protože byla velmi žárlivá na Stateiru, ošálila ji jakýmsi fingovaným dopisem, jímž jí přiměla, aby přišla; pak ji přivedla do paláce, zabila ji i s její sestrou, mrtvoly uvrhla do studně a zasypala. Perdikkas o tom věděl a pomáhal jí. Ten totiž ihned nabyt největší moci, neboť s sebou vláčel Arrhidaia jako statistu královské vlády. Byl to syn Filinny, ženy nízkého původu a nevěstky, a neměl v pořádku rozum pro tělesnou chorobu, jež však na něj nepřišla sama od sebe. Když byl ještě docela ma-

lý, projevovaly se prý u něho příjemné a nijak neušlechtilé způsoby, ale potom prý mu Olympias ublížila jedem a jeho rozum byl zničen.

Gaius Caesar (Začátek životopisu se nedochoval)

1 Když se stal Sulla ve státě pánem, snažil se přimět Caesara, aby se odloučil od své manželky Cornolie, dcery Cinny, jenž byl dříve samovládcem; ale poněvadž toho nemohl ani sliby ani prosbami dosíci, zabavil její věno. Avšak vlastní příčinou nepřátelství mezi Caesarem a Sullou bylo příbuzenství s Mariem, neboť Iulia, sestra Caesarova otce, byla provdána za staršího Marii, a Marius mladší byl její syn, a tedy Caesarův bratranec.

Zpočátku při hromadném vraždění a přílišné zaměstnanosti Sulla Caesara přezíral, ale on se s tím nespokojil, nýbrž předstoupil před lid, aby se ucházel o kněžský úřad, ačkoli tehdy nedosáhl ještě ani jinošského věku. Sulla se mu však postavil na odpor a způsobil, že při volbě propadl. Když pak pomýšlel na to zahubit jej, říkali někteří, že nemá důvod zabíjet tak mladického chlapce; ale Sulla prohlásil, že oni nemají rozum, neviděli, že v tom chlapci vězí více než jeden Marius.

Když byl ten výrok donesen Caesarovi, dlouho se skrýval; potuloval se po sabinském území. Potom však ho jednou v noci nemocného přenášeli do jiného domu a padl do rukou Sullových vojáků, kteří prohledávali ty krajiny a zchytávali ukryté. Jejich velitele Cornelia získal dvěma talenty a byl propuštěn; potom odešel ihned k moři a odplul do Bithýnie ke králi Nikomédovi. Pobyl však u něho jen krátký čas.

Když plul od něho, byl u ostrova Farmakússy zajat piráty — ti již tenkrát brázdili moře velkými loďstvy a nesčetnými plavidly.

2 Když od něho piráti nejprve žádali dvacet talentů výkupného, vysmál se jim, že nevědí, koho chytili, a sám jim nabídl, že jim dá padesát talentů. Potom rozeslal několik členů své družiny do různých měst, aby zaopatřili peníze, a byl zanechán sám s jediným přítelem a dvěma sluhy mezi nejkrvelačnějšími lidmi, Kiliky. Přece však s nimi jednal tak opovržlivě, že kdykoli se chystal k odpočinku, posílal k nim a nařizoval jim, aby byli zticha. Pobyl u nich třicet osm dní, nikoli jako jejich vězeň, ale jako by oni byli jeho tělesná stráž, a bez všeliké bázně si s nimi